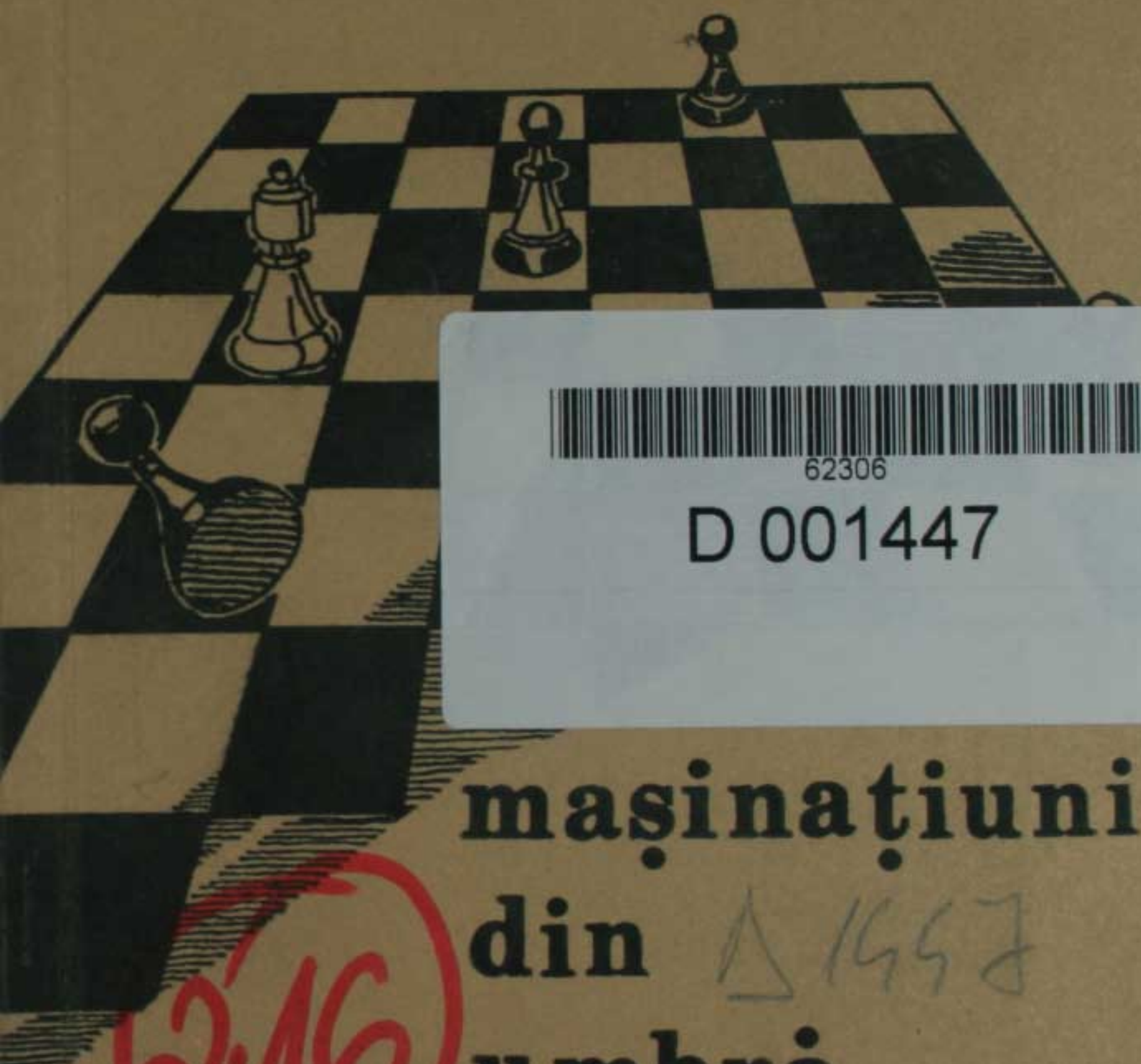

MINISTERUL DE INTERNE
DEPARTAMENTUL SECURITĂȚII STATULUI

62306

D 001447

mașinațiuni
din Δ 1957
umbră

2116

6 VOLUME

MINISTERUL DE INTERNE
DEPARTAMENTUL SECURITĂȚII STATULUI

SECRET DE SERVICIU

MAȘINAȚIUNI
DIN UMBRĂ

Nr. 329

SERVICIUL EDITORIAL ȘI CINEMATOGRAFIC
1982

PREFAȚA

Prezenta traducere urmărește să pună la dispoziția ofițerilor din aparatul de securitate un minimum de date referitoare la propagandă și dezinformare, atât în sensul lor de metode ale războiului secret, cât și ca arme de primă importanță ale războiului psihologic.

Lucrarea lui David Owen: Bătălia spiritelor — o istorie a psihologiei și dezinformării în războiul modern, care stă la baza primei părți a traducerii de față, scoate în evidență faptul că, deși într-un anumit sens, principiile de bază ale luptei psihologice sînt tot atât de vechi ca și războiul propriu-zis, folosirea psihologiei ca armă, sub formele ei cele mai complexe, aparține secolului nostru. Primul și, mai ales, cel de-al doilea război mondial au constituit tot atîtea ocazii de dezvoltare a tehnicii de luptă a tuturor participanților la confruntare, determinînd ca, mai mult decît în trecut, victoria să nu mai revină armatei celei mai temerare și mai numeroase, ci aceleia mai bine dotate cu mijloace de distrugere. Drept urmare, s-a amplificat necesitatea informării asupra forței adversarului, precum și a camuflării propriilor forțe, în special prin derutare asupra punctelor tari sau slabe și a eventualelor intenții.

Totodată, creșterea fără precedent în a doua jumătate a secolului XX a puterii distructive a noilor arme și tehnici de luptă, de o parte și de alta a diferitelor fronturi, a făcut ca participanții la războiul modern să caute noi terenuri de confruntare. Astfel, influențarea moralului adversarului prin metodele propagandei și dezinformării a căpătat o tot mai mare importanță pe măsură ce lumea a devenit conștientă de pericolul enorm al unui nou război mondial — care n-ar

putea fi decât unul de tip nuclear —, iar progresul mijloacelor de comunicare în masă și explozia informațională au atins ritmuri și proporții nebănuite.

Dacă pînă la al doilea război mondial dezinformarea ca metodă era folosită prin excelență în activitatea de contraspionaj, ulterior s-a înregistrat o lărgire semnificativă atât a conceptului, cât și a domeniului de utilizare a acesteia. Astfel, în 1945, raportul oficial redactat de unitatea specializată a serviciului secret englez considera dezinformarea ca un atribut al contraspionajului în activitatea de controlare a agenților unui serviciu străin advers, activitate în care „ceea ce contează este jocul”. La mai puțin de douăzeci de ani de la redactarea acestui raport, în 1963, experții americani în acest domeniu afirmă că „Dezinformarea nu este minciună de dragul minciunii. Ea trebuie să fie un mijloc subtil pentru determinarea unui guvern să facă ceea ce dorim noi, ori pentru împiedicarea lui să acționeze într-un mod ostil.”

Pentru a atinge acest obiectiv, serviciile de informații nu-și precupețesc eforturile de imaginație și resursele materiale, dat fiind că, în prezent, revoluția tehnico-științifică a determinat extinderea fără precedent a mijloacelor de verificare a informațiilor care ajung pe o cale sau alta la un guvern. Pe de altă parte, „determinarea unui guvern să acționeze într-un anumit mod” necesită extinderea activității serviciilor de informații și, implicit, a acțiunilor lor de propagandă și dezinformare, într-o sferă foarte largă de domenii noi, pînă în prezent neabordate. Se impun, deci, și acest lucru este realizat de majoritatea marilor servicii de informații, evitarea oricărei rutine, oricărui șablon, și angrenarea în această activitate a unor adevărate personalități din domeniile psihologiei, sociologiei, literaturii, ziaristicii etc.

Fragmentele selectate și traduse, în partea a doua a prezentei lucrări, din memoriile a doi foști ofițeri operativi ai C.I.A., ilustrează, credem, în mod convingător, felul în care serviciul de spionaj american a preluat și dezvoltat mijloacele și metodele războiului psihologic al anilor '40, folosind, în aplicarea lor, cele mai noi cuceriri ale științei și tehnicii informaționale.

În activitatea C.I.A., dezinformarea a devenit un procedeu frecvent întrebuintat în așa-numitele „acțiuni politice” sau „acoperite”, de fapt brutale amestecuri în afacerile interne ale altor state, vizînd schimbarea unor linii politice sau chiar înlăturarea unor guverne, considerate ostile de cele

mai multe ori pentru simplul motiv că aveau o orientare progresistă. Mai mult, serviciul secret american a mers cu folosirea propagandei și dezinformării în scopuri politice pînă la situația de a înșela chiar publicul american cu privire la originea și substratul unor operațiuni clandestine, atrăgîndu-și critici și sancțiuni din partea Congresului.

Cazurile prezentate în această lucrare vor contribui, sperăm, la mai buna cunoaștere de către ofițerii din aparatul de securitate a mijloacelor specifice dezinformării și războiului psihologic și, implicit, la depistarea acestor metode acolo unde ele sînt folosite în campania de diversiune ideologică declanșată în ultima vreme de cercurile reacționare împotriva țării noastre, activitate în care serviciile de spionaj au rolul de șef de orchestră. Cunoașterea și abordarea critică a cazurilor prezentate în această lucrare vor veni în sprijinul găsirii de către cadrele Departamentului securității statului a noi forme de contracarare a acțiunilor ostile nouă, de apărare fermă a valorilor supreme ale societății noastre.

IN LOC DE INTRODUCERE

Napoleon aprecia valoarea factorilor morali în război ca fiind de trei ori mai mare decât aceea a factorilor materiali. Și, cu toate progresele în timp ale instrucției, armamentului, strategiei sau tacticii, factorii psihologici — moralul, spiritul, inițiativa, surpriza, secretul și dezinformarea — au încă o mare importanță, fie că vizează Belfastul sau jungla malayeziană, la fel cum au avut-o pe plaja de la Marathon cu peste două mii de ani în urmă.

Mai presus de orice, omul este o ființă care gîndește. Dar și singura ființă care ucide, în mod premeditat, în luptă, o ființă din aceeași specie.

Procese de gîndire raționale le dictează militarilor să adopte o anumită conduită pentru a învinge dușmanul și a evita propria lor înfrîngere. Motivele pot varia: de la ura față de ceea ce reprezintă inamicul, pînă la dragostea de libertate; de la teama pentru propria familie, pînă la obligațiile disciplinei, tradiției și respectului de sine sau la cele conferite de greutatea unor ordine clare și precise. Toate aceste presiuni psihologice îl împing pe soldat într-o direcție; într-o direcție exact opusă îl trage însă instinctul profund al autoconservării. A sta în bătaia unei puști poate rezolva problema îndeplinirii unor rațiuni superioare, dar fuga apare mai utilă pentru păstrarea propriei vieți în viitorul imediat.

Triumful unuia din cele două argumente depinde de o mulțime de factori aflați uneori în afara structurii psihice a individului respectiv. Speranța sa în victorie, teama de înfrîngere, motivele politice sau religioase, încrederea în conducători, calificarea și experiența, sancțiunile pentru greșeli,

comportarea celor din jur — toate mișcă balanța într-o parte sau în alta. Chiar factori de nuanță, ca tradiția regimentului, onorurile bătăliei, educația și propaganda, pentru a nu mai menționa propriile griji față de familie sau finanțe, pot fi cîteodată decisivi.

În istoria războaielor s-a întimplat foarte rar ca o armată să învingă prin scoaterea din luptă a tuturor soldaților dușmani. Victoria sau înfrîngerea apar mult mai devreme, atunci cînd una din părți își dă seama că nu mai are șanse de a-și atinge propriile obiective. Sosește momentul cînd soldații se conving că rezistența nu mai are sens și atunci, oricare ar fi forțele, soarta luptei e decisă. Un număr suficient de indivizi se gîndesc la autoconservare, iar rezistența se prăbușește, de multe ori, cu o uimitoare viteză.

Evident, cu cît experiența unei armate e mai bogată, cu atît soldații ei vor fi mai greu de adus la o astfel de stare. Dar, în majoritatea armatelor, un procentaj de răniți de treizeci la sută este de ajuns pentru a produce un colaps psihologic total. Din acest punct de vedere, dezvoltarea noilor arme și strategii poate fi privită ca avînd drept scop aducerea inamicului în această situație cît mai curînd și cu pierderi cît mai mici. Și, totuși, nu puține au fost victoriile cîștigate în primul rînd prin atacarea spiritului inamicului, însoțită sau nu de atacuri fizice, prin timorarea, înșelarea, surprinderea sau demoralizarea dușmanului. Acești factori sînt atît de puternici, încît ei pot înlocui lipsurile în arme, oameni sau experiență.

Atacul asupra moralului inamicului constituie războiul psihologic în cel mai pur sens al termenului. Psihologia aplicată, folosită pentru a sădi o anumită idee în mintea dușmanului, poate deschide posibilități vaste și devastatoare.

Desigur, există destule obstacole în calea acestei „arme“. În realitate, inamicul nu e decît foarte rar inferior psihic. În afară de pericolul ca el însuși să-și elaboreze un plan propriu de dezinformare, apare mereu posibilitatea ca el să reacționeze într-un sens neașteptat.

Există tot felul de subtilități care pot fi folosite într-o astfel de luptă psihologică, dar cîteva principii de bază trebuie reținute. De exemplu, cu cît o schemă de dezinformare coincide în mai mare măsură cu propria apreciere a inamicului despre situație, cu atît este mai probabil ca acesta să se lase înșelat. De asemenea, dacă informațiile îi vor parveni în mod indirect, determinîndu-l să ajungă singur la

concluziile dorite, el va fi cu atît mai dispus să accepte concluziile sugerate ca fiind adevărate.

Un alt principiu este oferit de dezinformarea în etape. Presupunînd că dușmanul are în vedere eventualitatea de a fi dezinformat, el va fi mult mai suspicios față de primele informații pe care le capătă. Dacă, însă, el va primi ulterior informații care discreditează prima versiune, va fi repede dispus să accepte ultima variantă ca reprezentînd adevărul. În unele cazuri, sînt necesare mai multe asemenea „straturi de informații“ pentru a-l convinge, dar odată determinat să creadă că a descoperit singur situația reală, inamicul se va crampona cu încăpăținare de această „realitate“, chiar dacă informațiile ulterioare îi vor arăta contrariul.

Să vedem cum pot fi apreciate faptele sau aparentele fapte? În general, cu cît informațiile despre o anumită situație sînt mai numeroase și au fost obținute cu mai mare dificultate, cu atît situația respectivă ar trebui să fie considerată mai apropiată de cea reală. Și așa, însă, trebuie să se manifeste circumspecție, intrucît un dușman abil știe că numai prin plasarea sub această formă a informațiilor are șanse să reușească într-o operațiune de dezinformare.

Regulile războiului psihologic se aplică și atacului propagandistic. Dacă, de exemplu, propaganda trebuie să îngrijoreze inamicul și să-l demoralizeze într-un anumit domeniu, atunci diversiunea va fi mult mai eficientă în condițiile în care faptele expuse se potrivesc cu ceea ce inamicul consideră că e adevărat, precum și dacă concluzia ce trebuie trasă din propagandă e plasată în așa fel încît destinatarul să creadă că a ajuns la ea „citînd printre rînduri“. Orice fel de propagandă capătă o mai mare greutate psihologică dacă pare să provină chiar de la partea vizată, mai ales cînd redactarea, limbajul, conținutul și punctul de vedere întăresc această impresie.

Într-un anumit sens, preceptele de bază ale războiului psihologic sînt tot atît de vechi ca și războiul propriu-zis. În formele sale complexe, rafinate, însă, această armă aparține secolului nostru. Începînd cu primul război mondial, armatele și comandantii au rămas într-un contact permanent, ani și ani de zile, putîndu-se supraveghea și interceptîndu-și mesajele cu relativă ușurință. În aceste condiții, plasarea de informații inamicului a devenit mai ușoară, dar și posibilitățile de a depista neconcordanțele au crescut. Oamenii înșiși, fără a mai vorbi despre evoluția tehnicilor de război, au de-

venit mai complecși și mai sofisticăți, determinând ca și metodele psihologice de atac și apărare să cîștige în importanță. Acum, cînd mijloacele de distrugere din dotarea unui singur soldat depășesc, uneori, forța de luptă a unei întregi unități din timpul celui de-al doilea război mondial, importanța factorilor psihologici devine imensă. Cu cît armele sînt mai periculoase pentru viitorul întregii omeniri, cu atît mai mult descurajarea și înfrîngerea unui dușman prin convingerea lui că apără o cauză pierdută devin mai însemnate decît simpla luiucidere.

PRIMUL RĂZBOI MONDIAL

Începutul primului conflict mondial a dovedit că învingătorul noului tip de război nu era nici sabia cavaleriei și nici pușca infanteristului, ci neromantica dar foarte eficienta mitralieră. La vremea aceea, germanii erau mai puternici; în plus, adversarii lor nesocoteau avantajele psihologice ale surprizei și dezinformării. Pentru statele-majore care elaborau planurile nu conta aproape nimic în afara greutateii proiectilelor și numărului oamenilor dislocați pe diferitele fronturi. Bătălia de pe Somme a fost un exemplu clasic în acest sens. Pregătirile trupelor engleze erau atît de bătătoare la ochi încît germanii au început relativ tîrziu întărirea zonei vizate, socotind că era imposibil ca adversarii lor să pregătească cu adevărat un atac acolo, bănuind că trebuie să fie vorba de o acțiune de dezinformare. Cînd și-au dat seama că nu e glumă, cunoscînd bine avantajul aducerii inamicului într-o stare de falsă securitate, au făcut totul ca pregătirile lor de apărare să fie cit mai bine conspirate. Astfel că, odată declanșat, atacul englez s-a lovit de o rezistență puternică și neașteptată, soldîndu-se cu o înfrîngere serioasă pe planul moralului trupelor.

Și pe mare aliații au suferit înfrîngeri. Chiar la începutul războiului, flota germană a folosit un plan clasic de dezinformare, plecînd de la o situație creată de fapt de aliați. Propaganda dinaintea războiului, care exagera puternicul avînt al construcției de nave germane, fusese atît de eficientă, încît Marina regală engleză a luat foarte în serios puterea noului ei adversar. Pusă în fața primei concurențe se-

rioase, după o sută de ani de supremație, Amiralitatea britanică a creditat adversarul cu mult mai mult curaj, îndrăzneală și îndemînare profesională decît avea acesta în realitate. Rezultatul a fost o prudență paralizantă, care a dat practic mînă liberă germanilor pentru a lua ofensiva în numeroase zone.

Introducerea submarinului a dat o nouă dimensiune războiului, mai ales că la început nu exista, practic, apărare împotriva acestui tip de navă. Și totuși, germanii aveau să plătească scump avantajul conferit de lansarea noii arme.

Cea mai puternică dintre națiunile neutre, Statele Unite, a fost șocată de tactica germană, iar introducerea submarinului a constituit unul din motivele esențiale care i-au determinat pe americani să intre în război. Era nevoie, desigur, de un pretext pentru acest important pas și el a fost furnizat de Departamentul de spargere a codurilor al Amiralității engleze, care a reușit să descifreze un document, devenit apoi celebru sub numele de „Telegrama Zimmermann“. În această telegramă, ministrul de externe german afirma hotărîrea țării sale de a declanșa războiul submarin și intenția, în caz că Statele Unite ar intra în război, de a se alia cu Mexicul. La 3 februarie 1917, S.U.A. au rupt relațiile cu Germania, fără însă să declare război. Amiralitatea se afla în dilemă. Dacă dădea textul telegramii americanilor, aceștia ar fi intrat imediat în război, dar germanii ar fi aflat că codul lor fusese descifrat; pe de altă parte, forma mesajului evidenția clar că englezii îl interceptaseră în comunicațiile unei țări neutre, ceea ce ar fi avut un efect psihologic negativ asupra opiniei publice americane. Dilema a fost rezolvată de amiralul Reginald Hall, directorul Serviciului de informații al marinei. El a intuit că ambasadorul german din S.U.A. urma să primească ordinul de a trimite mesajul la ambasada din Mexic, într-o versiune și un cod ușor diferite. În consecință, un agent englez din Mexico City a „vizitat“ oficiul telegrafic din orașul respectiv și a obținut o copie a celei de-a doua telegramă. Într-adevăr, ea era cifrată în alt cod, care însă fusese și el descifrat de experții Amiralității. Versiunea „mexicană“ a fost prezentată americanilor la 22 februarie 1917, determinînd intrarea lor în război, fără a se desconfira avantajul criptografic al englezilor.

Abia odată cu ofensiva de la Amiens, valoarea surprizei și a dezinformării a fost sesizată la cele mai înalte niveluri ale comandamentului aliat. Nici un efort n-a fost precupețit

pentru a înșela inamicul asupra momentului și locului exact ale atacului principal. Bătălia de la Amiens n-a produs chiar un colaps total al germanilor, dar a influențat mult asupra moralului trupelor lor, care din acel moment au început să gindească că forțele de întărire aduse au drept unic scop prelungirea războiului.

În plus, efectele blocadei engleze începuseră să se facă din plin simțite în interiorul Germaniei. Alimentele lipseau, populația civilă era chemată să se sacrifice pentru ca armata să fie hrănită suficient, dar mult sub nivelul celei aliata. La sfârșitul lui 1918, populația era în pragul foametei. Numai cenzura cea mai strictă împiedica știrile despre catastrofele înfringeri ale armatei germane să ajungă la populația deja slăbită și dezamăgită.

Nou constituita echipă aliată de propagandă avea să lovească în acest moment cu un efect devastator. Ideea unei ofensive propagandistice împotriva Germaniei fusese sugerată încă din 1915, dar atunci se respinsese pe motivul că un asemenea atac ar fi fost luat drept un semn de slăbiciune. În 1918, însă, ministrul informațiilor, lordul Beaverbrook, l-a numit pe unul din magnații presei, Northcliffe, director al propagandei în țările inamice. De la cartierul lor general din Crewe House, oamenii lui Northcliffe au trimis un potop de informații menite să exacerbeze temerile și susceptibilitățile germane. Sprijinită de scriitori de talia lui H. G. Wells și Rudyard Kipling, propaganda engleză a deschis un drum total nou, care avea să contribuie decisiv la succesele allate și în al doilea război mondial.

Metodele de difuzare erau încă primitive. Pentru a ajunge la tranșeele germane, materialele erau trimise prin proiectile, baloane și aeroplane. Cele mai multe erau de tip „alb”, adică nu se făcea nici un efort pentru a le ascunde proveniența. Ele respectau însă două din regulile clasice ale unei bune propagande: tonul lor era de simpatizare a sentimentelor germanilor, militari și civili, iar, pe de altă parte, erau în strictă concordanță cu realitatea. Aceasta, deoarece în 1918 nu mai era nevoie de invenții sau de deformări ale evenimentelor. Experiența soldaților de pe front făcea dovada că datele pe care le menționau manifestele erau cele

reale. În același timp, conținutul lor propagandistic, potrivit căruia venise vremea ca poporul german să-și ia în mâini propriul destin, să ceară cât mai curând armistițiul și să pună capăt suferințelor ce îi erau impuse, căpăta un plus de greutate datorită acurateții faptelor expuse în mesaje.

În același timp, avioane cu rază lungă de acțiune aruncau până la 167 000 manifeste pe zi asupra teritoriului german, purtând aproximativ același mesaj. În plus, ele reaminteau cititorilor că o Germanie într-adevăr democratică își va găsi locul în Europa postbelică numai cu condiția să se facă repede ceva în acest sens.

Alte materiale erau precursori ale așa-numitei propagande „negre”, a cărei proveniență era ascunsă. Mulți germani, evitând efectele cenzurii severe, apelau la presa țărilor neutre pentru a afla știri despre lupte. Echipa aliată nu controla efectiv aceste ziare, dar o masă de „scrisori din partea cititorilor” erau plasate redacțiilor respective prin intermediul ambasadelor engleze din țările neutre. Tonul acestor scrisori era net progerman, pentru ca ele să nu fie cenzurate, dar în fiecare apărea cel puțin câte o comparație între condițiile în care luptau bravii soldați germani și luxul vieții din Anglia și Franța. În timp ce cărți și ziare, pamflete și manifeste luau drumul Germaniei, în tranșee erau difuzate noi ediții ale vechilor ziare germane de front, redactate și tipărite cu grijă de aliați în aceeași formă ca și originalele. Numărul lor trecea de jumătate de milion pe săptămână. Efectul acestor măsuri propagandistice asupra populației germane a fost într-adevăr copleșitor. Germania devenise un obiectiv ideal pentru războiul psihologic.

În sfârșit, primul război mondial s-a încheiat. Deși armata germană a fost înfrântă pe cimpurile de bătaie, modul în care a fost prezentată încheierea păcii tindea să mascheze acest adevăr clar. La numai câteva luni de la semnarea armistițiului, însă, zvonul că armata fusese lovită pe la spate de lășitatea politicienilor civili începea să ciștige teren. În timp, această legendă propagandistică avea să ducă la o puternică dorință de revanșă și la o profundă neîncredere în guvernul democrat, deschizând drumul către un nou război, mai distrugător, ce avea să se declanșeze doar cu două decenii mai târziu.

CĂTRE UN NOU RĂZBOI

Adolf Hitler părea o figură caraghioasă pentru mulți oameni din afara Germaniei. Ceea ce nu se știa era marea sa capacitate de a cunoaște mentalitatea compatrioților și pe aceea a altor conducători de state. A reușit să se folosească de necazurile reale ale germanilor pentru a pune mina pe putere și, apoi, pentru a se lansa în nebuneasca sa aventură pe baza exploatării factorilor psihologici.

Pentru a-și atinge scopurile, Hitler a încălcat în secret prevederile tratatului de la Versailles, care interziceau Germaniei să-și dezvolte armata, realizând astfel forța necesară pentru a declara ulterior, în mod deschis, că tratatul era nul și neavenit. Astfel, naziiștii au trecut la elaborarea primului act de dezinformare al celui de-al doilea război mondial, la umbra căruia au reușit să-și construiască cea mai puternică mașină de război de până atunci.

Dezvoltarea armatei a fost o sarcină relativ ușoară pentru Hitler, deoarece nucleul deja exista. Și-a luat totuși precauțiunile necesare: ordinele erau date verbal, cifrele nu erau niciodată consemnate, iar publicarea anuală a listei ofițerilor a fost suspendată, pentru ca sporirea numărului lor să nu dea de bănuț. În numai optsprezece luni, efectivele armatei germane au crescut practic de trei ori, iar acesta era doar începutul.

În 1936, Hitler a hotărât să treacă peste prevederile tratatului de la Versailles referitoare la Renania, trimițând în această provincie trupe, care au defilat prin orașe însoțite de fanfare, cu flamurile în vânt și baionetele la arme. Impresia francezilor a fost că Germania trimisese în Renania trei divizii, respectiv 40 000 de oameni. De fapt, fuseseră doar trei batalioane. O singură divizie franceză din cele treisprezece staționate pe celălalt mal al râului ar fi copleșit forțele germane. Reputația de duritate a lui Hitler și prestigiul forțelor sale armate crescuseră însă într-o asemenea măsură, încât nimeni n-a făcut nici o mișcare. El avea să repete procedeul pentru a cîștiga și alte teritorii, iar odată cu trecerea timpului și creșterea forței militare germane, represaliile erau din ce în ce mai dificil de aplicat. În 1938, Hitler a anexat țara sa natală, Austria. La 12 martie, după câteva luni de amenințări, el și-a trimis trupele peste frontieră și, fără să întâmpine vreo rezistență, acestea au intrat în Viena

în triumf. Și totuși, deși în plină ascensiune, invincibila mașină de război nazistă începuse deja să dea rateuri. Tancurile obosiseră după numai câteva sute de kilometri străbătuți pe șosele bune până la Viena, jumătate din ele fiind nevoite să abandoneze cursa, iar aprovizionarea funcționase atât de prost, încât armata a fost nevoită să recurgă la resursele populației locale. Pe de altă parte, pentru a invada Austria, care nu opusese nici o rezistență, Hitler trebuise să disloce trupele aflate la frontiera cu Franța, țară ce pe vremea aceea dispunea de una din cele mai puternice armate din lume. El și-a putut permite acest lux fără a se teme de o eventuală reacție franceză, întrucât mașina propagandistică a lui Goebbels făcuse o formidabilă publicitate invincibilei linii Siegfried de la frontiera de vest, care, de fapt, era o ruină. Dar francezii, ei înșiși tributarii unor mari eforturi pentru fortificarea propriei lor apărări, pe linia Maginot, mult mai solidă decât cea germană, s-au arătat cu ușurință dispuși să-i creadă pe adversarii lor în stare de ceva și mai formidabil. Sistemul tranșeelor din primul război mondial exercita încă o puternică influență în gândirea militară, iar ideea unor poziții germane de necucerit a constituit o scuză ideală pentru ca nimeni să nu-și asume nici un risc. Lumea văzuse pe ecranele cinematografele doar cele câteva sectoare ale liniei Siegfried ce fuseseră efectiv construite, așa cum văzuse doar tancurile care ajunseseră la Viena. Astfel, neobstrucționată de nimeni, reputația de forță a lui Hitler a mai urcat o treaptă în aprecierea lumii.

Cu toate acestea, invazia preconizată se dovedea greu de justificat. În cazul Cehoslovaciei, Hitler se confrunța cu o linie de apărare mult mai puternică decât linia Siegfried și cu o armată de un milion de oameni, forțe ce, adăugate la cele ale Franței, cu care Cehoslovacia era aliată, depășeau de două ori efectivele germane. Și atunci, führerul s-a folosit de minoritatea sudetă, pe care, printr-o propagandă bine organizată, a determinat-o să ceară reunirea cu Germania, sprijinind această cerere cu amenințări proprii. Combinația psihologică între declarațiile de pace ale lui Hitler și teama de forță militară germană a fost atât de puternică, încât guvernul din Cehoslovacia, cu toate posibilitățile sale de apărare, i-a cedat teritoriul sudet și, odată cu el, linia de apărare pe care Hitler n-ar fi putut-o cuceri prin forță. Pasul următor era de presupus. În septembrie 1938, el cucerea întreaga Cehoslovacie fără să tragă măcar un foc. Odată cu te-

ritoriul, au fost capturate de două ori mai multe tancuri decât produsese până atunci uzinele germane.

Incidentul de la Gleiwitz¹ a furnizat pretextul, un an mai tirziu, pentru invadarea Poloniei. De data aceasta, însă, spre surprinderea lui Hitler, Anglia și Franța au reacționat, declarând război. Totuși, psihologia și dezinformarea au continuat să-i aducă victorii lui Hitler. Chiar în timp ce Polonia era cucerită, aliații ei rămăneau paralizați de mitul invincibilității germane, în vreme ce Reichul se afla practic fără apărare în fața oricărui atac hotărât ce ar fi venit din vest.

Iată, deci, ce efect însemnat au avut planurile de dezinformare germane concepute înaintea războiului. Ideea forței germane prinsese atât de tare, încât a determinat deformarea aprecierilor anglo-franceze. În primele săptămâni ale războiului, în timp ce Wehrmachtul ocupa Polonia, adversarii occidentali ai Germaniei dețineau informații că în partea de vest a acesteia se mai aflau cel mult 25—28 de divizii. Serviciul de informații englez a considerat aprecierea ca fiind prea optimistă și a umflat cifra la 30—35. Francezii, deși cu o săptămână înainte de declanșarea războiului aveau gata de luptă 72 de divizii, au considerat situația și mai puțin favorabilă, estimând forța germană la 135 de divizii, serviciul de informații francez pretinzând că a identificat 26 de divizii din 43 numai pe linia Siegfried.

Totul era o iluzie. Hitler, convins că aliații nu vor risca un atac pentru a-i salva pe polonezi, își planifica mișcările pe această bază. Și, din păcate, a avut dreptate. În condițiile expectativei adversarilor, el a putut astfel să-și asigure întreaga frontieră cu Belgia și Olanda cu un număr redus de efective, între care ponderea o dețineau gărzile civile. Comandantul francez al frontului de vest avea de șase ori mai multe tunuri decât adversarul său direct, iar germanii nu dispuneau acolo de nici un tanc, în vreme ce francezii aveau peste trei mii. Timp de opt luni, propaganda germană a asigurat răgaz armatei pentru a se reface după atacul Poloniei, fără ca adversarii lor să încerce să profite în vreun fel de acest răgaz.

În împrejurările descrise, către mijlocul anului 1940, poziția engleză ajunsese a fi disperată. Practic, acum, nu s-ar

¹ Atacul asupra stației de radio de la Gleiwitz de către un comando german în uniforme poloneze, descris, printre altele, în lucrarea: *Atentate care urmau să schimbe lumea*, de V. Borovicka, Ed. Milliară, 1979.

fi putut face nimic în fața unei invazii germane peste Canalul Minecii. Nu rămânea decât să se încerce, prin toate mijloacele, determinarea germanilor de a renunța la planurile lor de ocupare a Angliei, cel puțin până la organizarea unei apărări solide. Și de data aceasta, mijlocul cel mai eficient s-a dovedit a fi cel psihologic.

Simpla afirmație că englezii erau gata să respingă o invazie nu era de ajuns. Germanii s-ar fi așteptat ca propaganda engleză să facă această afirmație, fie că era adevărată, fie că nu. De fapt, dacă englezii erau atât de increzători în forțele lor, un argument mult mai puternic l-ar fi constituit tăcerea, în speranța de a-l atrage pe Hitler într-o cursă. Germanii însă n-ar fi pus la îndoială ceea ce ar fi văzut cu proprii lor ochi: trupe, tancuri, provizii, trafic radio, toate camuflurate cu grijă. Era de așteptat ca ei să efectueze o recunoaștere detaliată a zonei pe care aveau să o invadeze, deci, trebuia ca adversarul să aibă ce vedea.

Antrenarea oamenilor și realizarea echipamentului, chiar la o scară modestă, ar fi cerut mult prea mult timp. Sistemele de apărare trebuiau construite din ce se găsea la îndemână, astfel încât să fie tot atât de convingătoare și de simple ca niște decoruri de teatru. Și astfel, soldații au fost făcuți din carton și îmbrăcați în uniforme; tancurile, mitralierele și camioanele, din lemn; s-au mai realizat niște curse pentru tancuri din crengi și scinduri și s-au mai săpat niște tranșee, iar zonele „unde se concentrău forțe” au fost acoperite cu urme de șenile. Din carlinga unui avion aflat la câteva sute de metri înălțime deplasându-se cu 300 de kilometri pe oră și hărțuit continuu de avioane de vânătoare, iluzia ar fi fost destul de convingătoare, mai ales dacă era confirmată și de fotografii.

În cazul în care germanii ar fi revenit pentru verificarea altei zone, „tancurile” și „oamenii” erau împachetați și transportați în alt loc pe coastă, pentru montarea unui nou decor. În absența lor, locurile redevenite pașnice și liniștite, ca mai înainte, puteau genera interpreților germani de fotografii aeriene impresia unei atente camuflări a tuturor dispozitivelor reperate de ei anterior. Serviciile de informații militare germane au înregistrat, astfel, „continua întărire” a coastelor de sud și est ale Angliei. În timp, modelele camuflurate au devenit mai complexe. „Oamenii” erau produși în serie, din cauciuc și plastic, iar unele piese de tehnică de luptă erau chiar acționate electric, pentru a da impresia de mișcare.

Fantezia englezilor nu s-a oprit aici, continuând să lucreze pentru convingerea germanilor că orice încercare de invazie ar fi sortită să se lovească de o rezistență puternică și eficientă. Zvonuri despre o „armă secretă” au fost lansate în ziarele neutre și în emisiunile de propagandă engleze destinate germanilor. În plus, Sefton Delmer a transmis la B.B.C. o serie de lecții de engleză destinate „domnilor care intenționează să traverseze Canalul”. În aceste lecții, el explica expresii ca: *Das Boot sinkt* (barca se scufundă), *Das Wasser ist kalt* (apa e rece), și preda conjugarea verbului a arde, cu ajutorul unor exemple de genul „Și căpitanul SS arde frumos”.

Odată cu trecerea pericolului invaziei Angliei, prin toamna anului 1940, lupta a început pe un nou front: deșertul. Acesta avea propriile sale legi și-și impunea condițiile, necesitând schimbarea totală a regulilor. Camuflarea era în același timp totală și inexistentă. O întreagă armată se putea afla imediat sub linia orizontului în orice direcție, fără a-și indica prin vreun semn prezența. În cimpul vizual, însă, chiar un singur om sau un vehicul săreau în ochi ca o muscă pe un perete alb. La distanțele la care se desfășura lupta, în deșert nu exista nici un mijloc prin care să poată fi ascuns măcar un singur tanc, iar surpriza devenise un lux tactic foarte rar. Din fericire, comandantul trupelor engleze din Egipt, generalul Wavell, era un adept hotărât al surprizei, înainte de război el scriind chiar o carte despre principiile dezinformării. Acesta a înființat la Cairo o unitate specială, în care l-a încadrat și pe iluzionistul Jasper Maskelyne. După cum se știe foarte bine, ceea ce nu poate fi ascuns, poate fi deghizat, iar iluziile puteau fi folosite la fel de bine ca și gloanțele pentru demoralizarea inamicului. Maskelyne a efectuat o serie de experiențe, folosind baterii de oglinzi pentru concentrarea razelor unor reflectoare asupra piloților avioanelor de bombardament, care astfel nu mai puteau aprecia în mod just obiectivele. Iluzionistul a organizat și apărarea depozitelor de carburanți ale bazelor egiptene, în condițiile în care germanii foloseau, pentru a le detecta, filme sensibile la radiații infraroșii, descoperind camuflajul. Cum bombardamentele erau efectuate în timpul nopții, el a creat cu ajutorul reflectoarelor un efect de distorsiune care a alterat imaginea fotografiată, determinând avioanele să-și arunce bombele la un alt moment decît cel corect, astfel încît toate atacurile naziste și-au greșit ținta. Cînd apăreau aparatele

de zbor de recunoaștere, pentru a verifica urmările bombardamentelor, erau simulate distrugerii pentru a-i convinge pe atacatori să nu repete operațiunea.

O altă problemă a aliaților era aceea de a împiedica aprovizionarea inamicului cu combustibilul ce i se trimitea din porturile italiene și despre care ei obținuseră date prin sistemul „Ultra”¹. Scufundarea unui vapor putea însemna pentru inamic ghinion, scufundarea a două vapoare putea fi luată drept coincidență. Dar cînd cinci vapoare luau drumul spre fundul oceanului, germanii puteau lesne deduce că undeva există o serioasă scurgere de informații. S-a hotărât totuși ca toate vapoarele să fie scufundate, și aceasta pe o ceață care făcea ca ideea unei coincidențe să fie și mai greu de crezut. Căpitanul Fred Winterbotham a găsit însă o strălucită variantă de dezinformare. La inițiativa lui s-a trimis, printr-un cifru despre care se știa că fusese desfăcut de germani, un mesaj de felicitare adresat unui grup de agenți (inexistenți) din Italia, pentru informațiile pe baza cărora fuseseră scufundate vapoarele. În cîteva zile, alte semnale „Ultra” au dovedit că mesajul fusese interceptat și descifrat, iar povestea acceptată ca reală. Unitățile germane din Italia au început să caute „agenții” englezilor, iar amenințarea ce plana asupra sistemului „Ultra” a fost înlăturată.

Lecțiile războiului în deșert au arătat fără dubii cît de puternică devenise arma dezinformării. După această etapă, dezinformarea tactică a făcut loc dezinformării strategice aplicată la o scară infinit mai mare.

RĂZBOIUL UNDELOR RADIO

Al doilea război mondial a însemnat și creșterea fără precedent a comunicațiilor prin radio, ceea ce a făcut ca, încă de la începutul său, eterul său devină un teren de luptă, cu arme, tactică și legi specifice.

Cei care au dat tonul, așa cum s-a întîmplat cu atîtea idei și tehnici noi în arta militară, au fost germanii. Dr. Josef Goebbels, ministrul propagandei, descoperise de timpuriu că

¹ „Ultra” — denumirea codificată a programului de analiză și exploatare a informațiilor obținute prin decodificarea de către englezi a mesajelor înaltului comandament german.

radioul era o armă redevabilă ce putea fi folosită pentru a crea orice imagine în mintea ascultătorilor, fără ca originea informațiilor să poată fi stabilită cu precizie. Primul război mondial demonstrase valoarea așa-zisei propagande „albe”. Deși radioul putea intensifica și perfecționa eficiența acestui tip de armă psihologică, el avea un potențial cel puțin la fel de mare și în domeniul propagandei „negre”, un tip de atac mult mai dificil, mai subtil și mai eficient.

Propaganda „albă”, adică emisiunile transmise, de exemplu, din Germania către Anglia, se concentra asupra victoriilor germane, armelor germane și înfringerilor engleze; efectul ei era însă diminuat de faptul că acesta era exact genul de știri pe care ascultătorii englezi se așteptau să le afle de la un post de radio dușman, fie că ele erau adevărate sau nu. În schimb, dacă un post de radio englez ar fi transmis în mod normal emisiuni proengleze, efectul oricărei știri proaste ar fi crescut de câteva ori, deoarece ascultătorii ar fi inclinat să le accepte ca adevărate. Aici începea rolul propagandei „negre”. Dacă germanii înființau o stație care să emită programe pentru a părea un post englez, atunci majoritatea programelor trebuia să conștie în exact ceea ce ascultătorii așteptau de la un post englez veritabil. Cu alte cuvinte, programele urmau să fie antigermane, antinaziste, proengleze și proaliat. Printre ele erau însă presărate cu grija știri care făceau, de exemplu, aluzie la afaceri necinstite între persoane sus-puse, la înfringeri tragice nu prea bine explicate ori la alte elemente clasice pentru subminarea moralului. Echilibrul lor este foarte dificil de realizat: prea multe vești sumbre ori prea multă critică și ascultătorii ar începe să-și dea seama că ceva nu e în regulă; prea puține elemente de acest fel și efectul n-ar fi suficient de mare pentru a se atinge scopul urmărit.

Germanii și-au început ofensiva propagandistică în iarnă, încă liniștită, a anului 1939—1940. În ianuarie și februarie 1940, au intrat în lucru două stații clandestine, care pretindeau că emit, una în numele Partidului Comunist Francez, iar cealaltă în numele unei organizații engleze antiguvernamentale aflate în Irlanda. În acest fel, se puteau aduce mai multe critici guvernelor și mai multe știri despre înfringerile aliaților fără a da de bănuț că proveniența acestora era germană. Activitatea posturilor clandestine germane a început să aibă cu adevărat efect după data de 10 mai 1940, când „Blitzkriegul” a creat haos și confuzie într-o zonă foarte în-

tinsă. Oamenii erau îngrijați și dornici de informații și acestea erau condițiile cele mai propice pentru astfel de emisiuni. Posturile oficiale, care încercau să întărească moralul populației, nu dădeau știri despre înaintarea inamicului, ceea ce deschidea cale liberă zvonurilor. În această atmosferă încordată, emițătoare secrete germane au început să răspândească știri despre așa-zisa „coloană a cincea”, formată chipurile din sabotori, trădători și criminali care contribuiau din interior la accelerarea înfringerii franceze. Vorbitori anonimi acuzau guvernul francez de prostie și incompetență și-i sfătuiau pe ascultători să fugă din Paris către provincie. Pe măsură ce germanii avansau, panica și confuzia creșteau. Tema „coloanei a cincea” a fost preluată și exacerbată de ziarele franceze, moralul a început să scadă, iar francezii au pierdut mai mult timp umblind după trădătorii aflați printre ei, decât opunându-se înaintării germane. Alte emisiuni avertizau populația că prima măsură pe care aveau să-o ia germanii în orașele ocupate va consta în confiscarea tuturor banilor aflați în bănci. „Informația” respectivă a declanșat un veritabil asalt asupra băncilor, determinând o criză economică totală în unele zone.

Alte campanii propagandistice lansate de posturile clandestine ale lui Goebbels vizau stîrnirea unei animozități în relațiile cu Anglia, care nu ajuta suficient Franța pentru a se apăra de germani. Criticile la adresa guvernului erau susținute de cifre umflate ale înfringerilor franceze și urmate de cereri pentru o pace imediată. Pe de altă parte, stațiile clandestine germane au început să emită mesaje codificate către inexistente grupări antiguvernamentale din interiorul Franței, sugerind prin aceasta că o mare parte a poporului francez era gata să răstoarne guvernul dacă nu punea cît mai repede capăt luptelor. Se emitea de către trei stații, ai căror crainici pretindeau că vorbeau din Franța, dar de fapt se aflau pe teritoriul german. După începerea negocierilor pentru pace de către noul guvern al lui Pétain, emisiunile au continuat pe același ton, pînă cînd francezii au acceptat toate condițiile puse de Hitler.

În aceste împrejurări, Anglia rămăsese principalul obiectiv al războiului psihologic german. La 22 iunie 1940, Goebbels a ordonat ca după acceptarea condițiilor germane de pace de către francezi, stațiile de radio să-și înceteze emisiunile despre speranța în viitoarea înțelegere franco-germană. Cîteva zile mai tîrziu, ele declanșau o puternică cam-

panie împotriva Angliei, folosindu-se de un grup de prizonieri englezi, care erau împotriva lui Churchill și fuseseră recrutați de William Boyce, deja cunoscut din echipa de propagandă „albă” a lui Goebbels. În speranța că Anglia ar putea fi determinată să ceară pace, campania a început prin elogii la adresa curajului de care dăduseră dovadă soldații din grupul expediționar englez la Dunkerque, combinate cu critici acerbe la adresa lui Churchill, care, erau de părere posturile respective, se comporta stupid lăsând războiul să continue. Germanii știau că nu se puteau aștepta la încheierea păcii atâta timp cât Churchill se afla la conducere, mizând pe mai multe șanse la un succes al acestuia. În consecință, propaganda lui Goebbels și-a îndreptat tirul împotriva lui Churchill. Programele abordau tema păcii, vorbind despre avantajele ofertelor prezentate de Hitler și îngrijorarea în legătură cu viitorul, în caz că aceste oferte n-ar fi acceptate, lansând chemări pentru formarea de grupuri de acțiune în vederea răsturnării lui Churchill.

După epuizarea temei păcii, stațiile lui Goebbels au trecut la ofensivă generală, combinând „atacurile” la adresa naziștilor cu istorii care discreditau personalitățile conducătoare engleze, cu mărturii despre ororile luptelor din Polonia sau de la Dunkerque, insinuând că ascultătorilor englezi le era ascuns adevărul de către ziarele oficiale. Pe la sfârșitul lui iulie 1940, s-a trecut la repetarea sistemului folosit în Franța pentru înspăimântarea populației, adăugându-i-se varianta pericolului reprezentat de trupele germane, care, echipate în uniforme engleze, erau chipurile parașutate în insulă cu misiuni de spionaj și sabotaj. Acțiunea era de efect, întrucât întărea convingerea englezilor potrivit căreia, după succesul „Blitzkriegului” din Franța, acest război avea calități miraculoase, făcând din el un adevărat mit. Pentru a contracara această amenințare considerată foarte reală, englezii au ajuns să înființeze așa-numitele trupe de apărare civilă (Home Guard), care se pregăteau în permanență pentru a-i anihila pe nemții sosiți pe calea aerului. E greu de acceptat că tot acest efort s-a datorat unei simple amenințări propagandistice, dar adevărul este că n-a existat o coloană a cincea germană parașutată, nici măcar în intenții, în afară de cea creată de imaginația lui Goebbels. Cu excepția spionilor, inevitabil prinși ca urmare a pregătirii lor insuficiente și a necunoașterii realităților engleze de către serviciile germane, singurele parașute apărute pe cerul Angliei erau fie ale pilo-

ților avioanelor doborâte în bătălia aerului, fie lansate fără oameni, în scop de a deruta.

La începutul lui 1941, însă, când invadarea Angliei a ieșit din preocupările lui Hitler, lăsând loc atacului împotriva Rusiei, Goebbels a fost nevoit să admită că avea și el destule necazuri de pe urma propagandei făcute, la rindul lor, de către englezi. Stenograma unei ședințe din 7 ianuarie consemna că acesta acuza marele pericol pe care-l prezenta ascultarea de către trupele germane a posturilor de radio engleze. „Există indicii — spunea Goebbels — că emisiunile engleze transmise zilnic de la Londra pentru armata germană sînt ascultate din ce în ce mai mult de trupele din teritoriile ocupate. Pericolul de contaminare din partea acestor emisiuni dușmane fiind real”. În consecință, el a dat instrucțiuni să se interzică prin ordin trupelor să asculte posturile de radio dușmane.

Adevărul e că englezii trecuseră la... contraatac propagandistic încă din toamna anului 1939, dar efectele sale s-au făcut simțite abia în anii următori. Adversarul direct al lui Goebbels în Anglia era ministrul informațiilor, Duff Cooper, care îl adusese în sprijinul său pe ziaristul Sefton Delmer, fost corespondent la Berlin al ziarului Daily Express. Delmer nu era numai un scriitor de talent. El făcuse școala în Germania, vorbea perfect limba germană, iar în timpul cât fusese corespondent de presă îi cunoscuse bine pe principalii conducători naziști. Așa se face că, la 19 iulie 1940, când Hitler a pronunțat în Reichstag discursul prin care oferea englezilor pacea, Delmer a fost desemnat să redacteze răspunsul B.B.C.-ului. La două ore după recepționarea mesajului în Anglia, el se afla în fața microfonului și respingea pacea oferită printr-un discurs pronunțat în cei mai colorați termeni ai germanei populare. Acest discurs a avut două efecte directe pentru Delmer: germanii l-au inclus pe lista neagră a persoanelor ce trebuiau arestate în momentul ocupării țării, iar Duff Cooper l-a angajat în echipa de propagandă „neagră” condusă de Political Warfare Executive.¹ În acea vreme, la programele de propagandă „albă”, care cîștigau tot mai mulți ascultători în Germania, fuseseră adăugate două posturi de propagandă „neagră”, unul destinat muncitorilor germani de

¹ Departament special înființat la începutul războiului de către Churchill pentru a contracara activitatea propagandistică nazistă (Departamentul Războiului Politic).

stînga, condus de un grup de emigranți marxisti și denumit Radio Revoluția europeană, iar celălalt destinat opoziției de dreapta antinaziste, condus de un fost politician al Republicii de la Weimar, care locuia în Anglia. Cînd Delmer a preluat conducerea postului „de dreapta”, la sfîrșitul lui 1940, el a inițiat o serie de măsuri, inspirindu-se chiar din ideile folosite de Goebbels împotriva Angliei. Astfel, în loc să facă apel la ascultători să se revolte împotriva naziștilor, Delmer și-a elaborat programele acreditînd ideea că exista deja o puternică forță de opoziție bine organizată care opera chiar în Germania. Aceste programe aveau un pronunțat caracter patriotic, susținînd forțele armate germane, ba chiar și pe naziștii cu funcții suficient de mari pentru a se bucura de încredere unanimă. Obiectivul criticilor îl constituiau cadrele medii ale partidului nazist, care „deviau direcțiile războiului, nesocoteau armata și poporul și se îmbogățeau pe seama sacrificiilor Germaniei”. Ceea ce i-a asigurat, însă, în principal, succesul lui Delmer a fost atenția lui pentru detaliu, care contribuia mult la crearea impresiei de realitate ce era obligat s-o dea ascultătorilor programului. El a ales cu mare grijă chiar denumirea postului, botezîndu-l G.S. 1. În jargonul transmisioniștilor germani inițialele deveneau Gustav Siegfried Eins, indicativ vag secret și militar, care putea fi interpretat fie ca Generalstab 1 (statul-major 1), fie ca Geheimsender 1 (postul de radio secret 1). El s-a gîndit, de asemenea, și la un prezentator potrivit, care să dispună de vocea și accentul adecvate pentru a-i convinge pe ascultători de adevărul identității sale. Delmer a evitat să cadă în cursa alegerii unui vorbitor de germană foarte corectă și fără nici un accent, cursă în care căzuseră mulți dintre crainicii lui Goebbels. El a ales un berlinez, numit Paul Sanders, care plecase din Germania în 1938 și se oferise voluntar pentru a executa misiuni pe teritoriul Europei ocupate. Vocea sa era aproape perfectă, cu ușorul accent berlinez al unui ofițer prusac ce era de așteptat să vorbească la un asemenea post. Delmer i-a dat lui Sanders numele „Der Chef”, iar prima emisiune a postului G.S. 1 a avut loc în mai 1941. Subiectul primei tirade a „șefului” împotriva conducătorilor naziști a „picat din cer” tocmai la timp, odată cu fuga în Anglia a lui Rudolf Hess, pentru a-l determina pe Churchill să incheie pace. Răspunzînd chipurile la întrebările ascultătorilor, „Der Chef” a declarat că Hess era un nebun care s-a pus în slujba lui Churchill, unul dintre „me-

galomanii, trăgătorii de sfori și escrocii care se autointitulează conducătorii noștri”, atacîndu-l, totodată, și pe Himmler, șeful securității, care „pentru a-și ascunde incompetența a început să aresteze patrioți și oameni nevinovați”. Prin deducție, „Der Chef” a putut prezenta chiar o listă cu o parte din cei arestați după fuga lui Hess.

Problema principală a oricărui asemenea post de radio în timp de război, deci și a celui englez, era cunoașterea în amănunt a actualităților germane: cum se efectua raționalizarea, cine erau cei ce răspundeau de ea, în general, o serie de date recente care întăreau convingerea că „Der Chef” se află la curent cu evenimentele. La scurt timp după ce G.S. 1 anunțase că vor avea loc evenimente dintre cele mai grave, s-a produs invadarea Rusiei. Imediat s-a apreciat că „Der Chef” a știut dinainte despre declanșarea operațiunii, avînd, deci, surse în interiorul guvernului. Desigur, aceasta a fost o șansă, dar pentru formarea unei impresii convingătoare, Delmer știa că nu se putea baza doar pe noroc. Pentru a-și elabora programele, echipa sa recurgea la studiul tuturor ziarelor germane, la discuții cu refugiații etc. De asemenea, anunțurile din presă și de la radio, reclamele, mica publicitate, au contribuit la documentarea temeinică a programelor, acestea lăsînd clar impresia că sînt alcătuite de oameni care trăiesc și muncesc în Germania. Informații prețioase erau obținute și prin intermediul microfoanelor ascunse în camerele prizonierilor de război pentru ascultarea și înregistrarea conversațiilor dintre noii veniți și cei care se aflau de mai multă vreme în Anglia. Astfel, se obțineau vești proaspete din Germania, schimbări în viața de zi cu zi a oamenilor, legi și reglementări noi, diferite expresii ale limbii vorbite. Totodată, corespondența dintre Germania și țările neutre a fost trecută printr-un filtru fin, reținîndu-se toate detaliile ce puteau fi folosite.

Rezultatele justificau adesea eforturile făcute, cum a fost în cazul scandalului cu cupoanele de îmbrăcăminte. „Der Chef” a anunțat că o serie de femei cu... poziție își vindeau bonurile pentru îmbrăcăminte, întrucît soții lor, persoane cu funcții în partidul nazist (care erau menționați nominal) le spusese că cererea de îmbrăcăminte de iarnă pentru armata din Rusia va fi atît de mare încît aceste articole vor dispărea de pe piață, făcînd ca bonurile să-și piardă valoarea. La cîteva săptămîni, scandalul inventat de G.S. 1 s-a produs în realitate, fiind menționat de un ziar din Kiel.

Și alte istorii au ajuns să fie acceptate ca adevărate de către inamic. Așa s-a întâmplat în cazul „mărturiei” unui fost servitor al șefului sindicatelor germane, care a declarat că familia acestuia se sustrăgea de la obligația raționalizării, aprovizionându-se din așa-numita „rație diplomatică”, la care în mod legal nu avea acces. Deoarece sistemul rației diplomatice exista și funcționa, povestea a fost atit de bine crezută încât cel vizat a trebuit să declare public că folosea numai sistemul obișnuit de aprovizionare. De fapt, povestea fusese confecționată după ascultarea unei discuții înregistrate într-un lagăr de prizonieri de război, din care reieșea modul cum conducătorii naziști eludau regulile de raționalizare în vigoare.

Cit a fost folosit, G.S. 1 și-a făcut pe deplin datoria, determinându-i pe germani, ba chiar și pe americani, să creadă că el emitea de pe teritoriul german. Apoi s-a trecut, într-o a doua etapă, la folosirea unor tehnici mai subtile și mai eficiente. În locul unui post „de rezistență” și-a făcut apariția „un post de radio obișnuit al forțelor armate germane”, care prezenta muzică de dans, programe la cererea ascultătorilor, știri, discursuri ale șefilor naziști. Acum, în locul criticilor directe ale lui „Der Chef”, mesajul psihologic era plasat cu multă subtilitate. În majoritatea cazurilor, știrea în sine era corectă, dar comentariul, concluzia, aspectele pe care se punea accentul produceau o impresie contrară asupra ascultătorilor. Totodată, o serie de elemente veridice, aparent nesemnificative, căpătau valoare prin insistența lor reluare.

Noul post de radio a fost botezat Deutsche Kurzwellensender Atlantik, dar germanii i-au prescurtat numele în Atlantiksender. El avea nevoie de mult mai multă „recuzită” decât G.S. 1. Îi trebuiau mai întâi cele mai noi și mai frumoase cintece ale muzicii ușoare germane, pentru ca potențialii ascultători să dorească să-l asculte mereu. Or, unde să găsești muzică de dans germană nouă în Londra aflată în război? Pentru a se rezolva problema, au fost folosite discuri germane cumpărate din Suedia ori melodii imprimate în America de artiști vorbitori de germană, cum era Marlene Dietrich.

Echipa de la Atlantiksender a avut, de asemenea, noroc să găsească, printre prizonierii de război cu convingeri anti-naziste, o serie de oameni talentați, care dispuneau de vocile, accentul și cunoștințele de bază necesare pentru a se face

ascultați de propriii lor camarazi. Cheia de bază a credibilității era dată de așa-zisele programe la cerere, întocmite pe baza unei cartoteci uriașe care includea detalii din toate scrisorile trimise acasă de prizonierii germani și din răspunsurile primite, precum și din referirile ziarelor la marinarii de pe submarine. În acest fel, au putut fi transmise melodii cu ocazia unor aniversări, nunți, nașteri sau alte evenimente reale, convingându-i pe ascultători că nu putea fi vorba decât de un post de radio oficial.

Activitatea principală a postului Atlantiksender o constituiau însă știrile, cu atit mai mult cu cit echipa redacțională dispunea de o legătură directă cu agenția de știri a lui Goebbels, printr-un teleimprimator lăsat în funcțiune de corespondentul acesteia din Anglia, care părăsise țara imediat după începerea războiului. Ceea ce deosebea Atlantiksender de celelalte posturi ale armatei germane era tonul ușor diferit în care aceste știri erau prezentate. Dacă un post obișnuit menționa distribuția unor rații suplimentare de ciocolată, Atlantiksender mai adăuga amănuntul că ciocolata conținea stimulente pentru a-i ajuta pe muncitorii suprasolicitați să facă față oboselii și să depună eforturi și mai mari. Dacă un alt post menționa evacuarea copiilor dintr-un oraș bombardat, Atlantiksender cita un discurs de felicitare adresat cutărui doctor al unui lagăr de copii care reușise să reducă rata celor morți de difterie cu 60 pe săptămână. „Sfaturile către ascultători” își aveau, de asemenea, locul în campania psihologică dusă de post. Astfel, printre documentele germane capturate cu ocazia unui raid a fost găsit un ordin ce dădea dreptul la un concediu tuturor funcționarilor ale căror locuințe fuseseră bombardate. Ascultătorilor li se reamintea de acest drept și li se prezentau date mereu actualizate privind zonele afectate de bombardamente, obținute de la serviciile de informații ce supravegheau fiecare raid asupra Germaniei. Ofițerii acestor servicii aveau sarcina de a afla de la piloți locurile atinse de bombe, avioanele folosite și tipul bombelor; a doua zi după atac erau trimise în zonă avioane de recunoaștere care localizau și fotografiau cu precizie străzile și imobilele afectate, postul dispunând în acest fel de date operative și reale, care-i întăreau autoritatea. Oficialitățile germane, cunoscând originea postului, erau convinse că informații atit de precise nu puteau proveni decât de la agenți din interior, luând măsuri de a căuta cu furie niște spioni care, de fapt, nu existau.

La sfârșitul anului 1943, a fost înființat un nou post de radio destinat Europei ocupate, denumit Soldatensender Calais. Spre deosebire de Atlantiksender, el dispunea de emițătoare pe unde medii, ce puteau fi recepționate în întreaga Europă de vest. Cum la intrarea în scenă a lui Soldatensender erau în toi pregătirile pentru debarcarea în Europa, unul din obiectivele postului a fost acela de a convinge trupele germane din vest că acest front este unul secundar, unde nu se putea decide soarta războiului. Tema a fost subîmpărțită în două idei concrete: prima, că trupele cele mai bune erau trimise în est, iar cele care rămăneau erau considerate de calitate inferioară, iar a doua, că infringerile germane din est se datorau forței superioare a sovieticilor, care, pe deasupra, mai erau sprijiniți și de îngrozitoarele superarme furnizate de americani. Concluzia nu era greu de tras: orice rezultat bun obținut de o unitate germană din vest ar fi însemnat înlocuirea liniștii din Franța cu infernul frontului estic.

O altă campanie dusă de postul respectiv a fost cea a dezertărilor. Se dădeau cifre în continuă creștere cu privire la numărul soldaților care reușeau să fugă de război. Chiar dacă, în principiu, dezertările erau condamnate de către crainici, aceștia aveau grijă să indice cu exactitate modul cum procedaseră cei ce reușiseră, ori în ce au constatat greșelile celor ce fuseseră prinși, sugerându-se astfel calea cea mai bună spre dezertare.

După debarcare, Soldatensender a transmis inițial informații reale referitoare la situația disperată în care se afla Wehrmachtul, apoi a adoptat punctul de vedere al soldatului german trădat de cei care-l conduceau. Atentatul nereușit împotriva lui Hitler a însemnat pentru Soldatensender ocazia de a-l ataca pentru prima oară în mod deschis pe dictator, afirmând că Hitler era un nebun care habar nu avea de regulile războiului, bazându-se pe astrologie, misticism și intuiție și luând hotărâri ce costau viețile a sute de mii de oameni; bineînțeles, complotiștii erau laudați pentru competența, experiența și bunul lor simț. Pe măsură ce situația Germaniei se înrăutățea, unitatea conducătorilor naziști căpăta fisuri tot mai mari, facilitând astfel succesul postului, care a reușit, de pildă, să-l discrediteze și să determine înlăturarea lui Himmler.

Sesizând succesul postului englez, conducătorii naziști au hotărât să-l bruieze puternic. Bruiajul n-a făcut însă decât

să acopere postul oficial de la München, în locul celui vizat. Mai mult, activitatea oamenilor lui Goebbels a fost luată drept „bruiaj englez asupra postului german Soldatensender“. La insistențele lui Churchill, postul a continuat să semene panică atât în rindul populației civile, cât și al militarilor, astfel că în Germania au început să apară coloane de refugiați asemănătoare celor din Franța anului 1940.

Pentru echipa Ministerului Propagandei condusă de Goebbels acesta era sfârșitul. Tactica și ideile proprii se întorseseră împotriva sa. De teamă, ordinele de evacuare au început să fie transmise prin cablu, o cale mai lentă, dar mai sigură. Era, însă, prea târziu; Germania fusese cuprinsă de panică. Aliații câștigaseră războiul undelor, așa cum aveau să câștige și pe cîmpul de luptă.

SABOTAJ ȘI ACTIVITATE SUBVERSIVĂ

La începutul războiului, arma psihologică era aproape singura pe care puteau conta englezii în lupta cu cei care deveniseră practic stăpînii Europei continentale. Cele câteva atacuri ale micilor grupuri de rezistență aveau asupra mașinii de război germane efectul unor întepături de ac. Doar rezultatele psihologice justificau efortul de a organiza acest gen de lovituri, stimulatoare pentru englezi și pentru aliații lor din Europa ocupată, în măsura în care reaminteau hitleriștilor că nu reușiseră decât să-și asigure ura celor pe care-i ocupaseră.

Mai întâi, această ură a luat forme simple de exprimare, prin anumite lozinci și gesturi, cum erau portul tricolorului de către francezi, părăsirea imediată a unui local în care intra un soldat inamic sau arborarea steagurilor naționale, a crucilor de Lorena și a garoafelor, simboluri ale Rezistenței franceze, respectiv olandeze. Cel mai eficient dintre aceste simboluri a fost inventat de fostul ministru belgian Victor de Lavelle; este vorba de semnul „V“, semnificând „victoria“. Acesta era ușor de înțeles, avînd aceeași semnificație pe tot teritoriul ocupat de germani, și se putea desena foarte rapid. Mai mult, semnul literei „V“ în alfabetul Morse (punct-punct-punct-linie) era analog din punct de vedere sonor cu celebra primă măsură din simfonia a V-a beethoveniană,

motiv pentru care a fost adoptat de B.B.C. ca indicativ al tuturor emisiunilor destinate Europei ocupate. Totuși, auditorii programelor respective nu erau prea numeroși, deoarece ascultarea postului se sancționa aspru pe tot teritoriul ocupat sau controlat de germani. Golul a fost completat prin difuzarea de buletine, fie tipărite local, fie aruncate din avion sub formă de manifeste. În Polonia, de exemplu, presa clandestină a atins cifra de 1 400 de titluri, dintre care peste trei sute au fost publicate pe toată durata războiului, iar în Franța, cele aproximativ o mie de publicații ilegale au atins tirajul de peste un milion, unele din ele dovedind un înalt nivel de profesionalizare. Deși limitată ca efecte, presa a contribuit totuși la unirea unor grupuri largi de oameni, care altfel nu s-ar fi cunoscut și n-ar fi avut nici o legătură cu lumea din afară sau cu propria lor mișcare de rezistență. Pe de altă parte, ea a contribuit la susținerea moralului acestora prin scoaterea în evidență a crimelor comise de nazisti și prin încrederea în victoria finală ce o promova. Încet-încet, populația din teritoriile ocupate a început să lucreze ineficient, să încurce ordinele și să dezorganizeze cît putea întreaga activitate economică. Scrisorile între Germania și soldații din teritoriul ocupat se pierdeau pe drum, liniile telefonice se întrerupeau și apoi erau astfel reparate încît convorbirile să poată fi ascultate, medicii reduceau forța de muncă, declarînd tot mai mulți oameni bolnavi sau inapți etc.

Efectul acestei forme de luptă era în primul rînd psihologic, iar el a fost exploatat din plin de noua organizație creată de englezi, Special Operations Executive (S.O.E.), care a pus la punct, printre altele, o serie întregă de bombe și arme mascate sub aparențe inofensive, destinate agenților Rezistenței: sticle de lapte care explodau la deschidere, felii de piine explozive, țigări, cărbuni și bucăți de lemn ce săreau în aer cînd li se dădea foc etc. Avantajul folosirii lor consta în imposibilitatea prinderii autorilor atentatelor și în creșterea stării de tensiune în rîndul ocupanților.

Tot S.O.E. s-a ocupat și cu confecționarea permiselor de călătorie și a cartelelor de raționalizare false, asupra teritoriului Germaniei fiind aruncate mii de exemplare din acestea de fiecare dată cînd autoritățile emiteau un nou model. Au fost, de asemenea, răspîndite afișe și manifeste prin care atît civilii, cît și soldații germani erau îndemnați și sfătuiți cum să saboteze procesul de producție în cele mai diverse domenii. Scopul acestor manifeste nu era doar de a determina

producerea de sabotaj în masă, ci mai ales de a provoca neliniște în rîndul ocupanților, scop pe deplin atins.

Una din primele încercări de dezinformare cu caracter strategic a fost întreprinsă de către aliați în cazul debarcării, din 1942, de la Dieppe. În perioada premergătoare operațiunii, posturile de radio engleze au transmis avertismente populației din zonele Pas-de-Calais, Normandia și Flandra. Totodată, Political Warfare Executive a anunțat Vaticanul să ia măsuri pentru protejarea valorilor religioase din zonele respective, în timp ce raidurile aeriene și de comando au susținut concret aceeași variantă, abătînd atenția inamicului de la locul exact unde era prevăzută acțiunea. Hitler a fost convins că debarcarea va avea loc în nordul Franței, din acest punct de vedere planul soldîndu-se cu deplin succes. Din nefericire, Abwehrlul penetrase în rețeaua Rezistenței franceze din zona Dieppe și reușise să afle toate detaliile referitoare la operațiune, inclusiv semnalul prin care B.B.C. urma să avertizeze rezistența locală la declanșarea ei. Cunoșcînd aceste planuri, germanii au elaborat propriul lor sistem de dezinformare, constînd în plasarea de informații către aliați care să facă zona și mai atractivă pentru aceștia. Totodată, ei au reușit să descifreze o parte din mesajele marinei engleze. Rezultatul a fost că în loc să se confrunte cu trupe slăbite și slab dotate, trupele aliate s-au trezit în fața unora din cele mai experimentate și agile unități ale armatei germane. Debarcarea a fost respinsă pe plajă, costînd viața a peste 6 000 de soldați englezi, față de numai 600 ai inamicului.

Într-un sens, însă, Dieppe a constituit o înfringere și pentru germani, care au socotit de acum că pot respinge acest gen de atacuri aliate cu minimum de efort. Propria lor propagandă, care a transformat această operațiune, de fapt un „test“ de dimensiuni reduse, în „marea încercare de debarcare a trupelor aliate“, i-a prins în cursă, făcîndu-i doi ani mai tîrziu să ignore sau să subestimeze pericolul.

Cît despre invazia propriu-zisă, opinia tradițională germană, exprimată de Gerd von Runstedt, era aceea că aliații vor prefera drumul cel mai scurt, indiferent de obstacole. Se părea că după ce ei obținuseră atîtea victorii folosînd elementul surpriză, nu erau capabili să-i crediteze pe adversarii lor cu aceeași originalitate. Puțini erau cei care, printre ei și feldmareșalul Rommel, credeau că aliații vor debarca într-un loc neașteptat.

Așa stînd lucrurile, aliații au hotărît să inițieze planuri în concordanță cu prejudecățile și atitudinea germană, deoarece orice dezinformare are cu atît mai mult succes cu cît întărește o convingere deja existentă. Dacă germanii erau atît de siguri că Dieppe constituise o adevărată tentativă de invazie, de ce nu s-ar lăsa să se creadă că, în urma eșecului, aliații renunțaseră la idee?

Un atu important în mina aliaților pentru realizarea acestui scop era rețeaua de agenți germani capturată pe teritoriul Angliei. Membrii ei contrastau în mod ciudat, sub raportul capacității profesionale, cu eficiența obișnuită a germanilor: vorbeau adesea o engleză neconvingătoare, nu aveau acoperiri plauzibile, nu fuseseră puși la curent cu amănuntele referitoare la documentele și la restricțiile impuse de război. Au fost prinși repede, unul cite unul. Unii au fost închiși, alții executați, o parte, însă, care se dovediseră folositori și dornici să coopereze, au fost „întorși”, cum se spune în limbajul informativ, începînd să lucreze pentru serviciul secret englez și trimițînd germanilor exact genul de informații pe care adversarii lor doreau ca ei să le afle și să le accepte. Credibilitatea informațiilor plasate pe această cale era asigurată, deoarece ele proveneau de la... rețeaua germană din Anglia. Dintre agenții acestei „rețele” cel mai activ a fost un tînăr spaniol cu numele conspirative de „Garbo” (cel englez) și „Cato” (cel german), care în mai puțin de doi ani a trimis germanilor patru sute de scrisori și două mii de mesaje prin radio provenind, chipurile, de la o rețea de 14 agenți și 11 persoane în contact, denumită „Orchestra Cato”.

Primul dintre planurile de dezinformare cu privire la momentul și locul debarcării a fost elaborat în 1943 și denumit „Cockade”. Activitatea aviației engleze, operațiunile de comando, mesajele către Rezistența franceză au fost orientate să sugereze iminența unei debarcări în toamna aceluiași an. Se scontă că germanii, îngrijorați de această amenințare, își vor menține trupele în Franța, renunțînd să întărească celelalte fronturi. Acest plan s-a soldat însă cu un eșec complet. Germanii nici măcar n-au reacționat la schemele mai subtile, iar pe cele simple le-au luat drept ceea ce erau de fapt, respingîndu-le. Convingerea lor că „amenințarea” aliată era o păcăleală a fost dovedită de transferarea în această perioadă din Franța pe alte fronturi a nu mai puțin de 5 divizii de tancuri și 22 divizii de infanterie.

Planul „Cockade” a însemnat, însă, ca și Dieppe, un plus de experiență pentru aliați, plătit însă scump de forțele de rezistență locale. Mulți agenți cărora li se transmiseseră informații despre falsa invazie ca fiind reale au fost capturați, ceea ce a atras după război acuzarea Angliei că a sacrificat premeditat viața lor pentru a-și aplica planurile de dezinformare. Cele mai serioase dintre aceste acuzații s-au referit la așa-numitul „joc radio” dintre serviciile germane și aliate. De exemplu, instrucțiunile agenților englezi prevedeau comiterea unor anumite greșeli în emisia lor normală către Londra. Dacă erau capturați și obligați să emită sub control, lipsa „greșelilor” din emisie indica acest lucru, permițînd centralei fie să ignore mesajele, fie să folosească agentul respectiv pentru a-și dezinforma adversarii.

Acest mijloc de comunicare era însă o armă cu două tăișuri. Dacă germanii sesizau că Londra știa că agentul fusese prins, ei ar fi putut trata automat ca false toate informațiile primite prin el, deducînd, printr-o simplă inversare, adevărul. Deci, trebuia acționat pentru a-i convinge pe germani că agentul era în continuare considerat liber. Dacă germanii cereau să se trimită arme, acestea trebuiau trimise, pe considerentul că pierderea lor era compensată prin succesul obținut în activitatea de dezinformare.

După război au apărut și alte acuzații, conform cărora englezii ar fi trimis chiar oameni ca răspuns la solicitări despre care știau că proveneau de la agenți controlați de germani. Acești agenți sacrificați ar fi fost trimiși cu informații false, pe care să le „divulge” la interogatoriu. Respectivul acuzații au fost dezmințite cu putere, cu toate că au existat destule cazuri în care agenții au riscat tortura și moartea pentru a-și informa centrala că fuseseră prinși și obligați să emită sub control, fără ca Londra să ia nici o măsură de a opri fluxul de arme și oameni. Aceasta demonstra cel puțin incompetență, iar dacă făcea parte dintr-un plan premeditat, era un mod mult prea cinic, prea brutal, de dezinformare pe scară largă a inamicului.

Planul următor a fost mai bine orchestrat, constînd în distragerea atenției germanilor de la zona Canalului Mînceii prin lansarea zvonului referitor la o debarcare în Norvegia, ceea ce era în concordanță cu una din ideile preferate ale lui Hitler. O asemenea variantă i-ar fi confirmat „intuiția” în fața opiniei generalilor germani, care susțineau că aliații vor aplica planul cel mai simplu. Dacă germanii ar fi

fost convinși de eventualitatea debarcării în Norvegia, ei ar fi menținut acolo 16 divizii, dintre care una de tancuri. Pe de altă parte, pregătirile ce se făceau în Anglia ar fi fost mai dificil de interpretat ca vizind coasta normandă.

Noul plan de dezinformare a fost aplicat în mai 1944. Complexitatea sa făcea necesar ca toate amănuntele plasate germanilor să se poată concentra într-un tot unitar, cea mai bună metodă pentru a realiza acest lucru fiind aceea de a planifica totul ca și când ar fi fost vorba despre o operațiune reală. De exemplu, când ar fi trebuit să se declanșeze operațiunea? La trei săptămâni după data reală a debarcării, ceea ce ar fi asigurat rămânerea trupelor germane pe loc în Norvegia, în momentul debarcării în Franța. Unde ar fi trebuit asamblate forțele? În Scoția, punct normal de plecare către nordul Norvegiei dar și locul unde se pregăteau o parte din unitățile ce urmau să debarce în Normandia. Planul necesita un total de 8 divizii, fiecare cu identitate, acoperire, comandanți și volum de trafic radio convingătoare.

Toate aceste informații trebuiau plasate germanilor în fragmente suficient de mici pentru a părea convingătoare. Cel mai bun mijloc era folosirea agenților, care transmiteau în Germania ceea ce vedeau cu ochii lor sau ceea ce li se spunea. Chiar și în acest fel însă trebuia lucrat cu grijă, prea multe informații provenind dintr-o singură sursă făcându-i pe germani suspicioși. De asemenea, au fost elaborate cu grijă acoperirile ce justificau deținerea informațiilor de către agenții respectivi. „Brutus“, de exemplu, era un ofițer polonez ce făcuse parte din Rezistența franceză și fusese prins de germani. El s-a lăsat „recrutat“ de Abwehr, care l-a trimis în Anglia, unde, imediat ce a ajuns, și-a oferit serviciile aliaților. Cu toate acestea, au existat la început rezerve în folosirea lui, nu din lipsă de incredere, ci pentru că s-ar fi putut ca germanii înșiși să-și suspecteze propriul agent și să-i recepționeze „invers“ informațiile. El era însă omul potrivit pentru a vizita unitățile poloneze ce se aflau în realitate în Scoția, iar ca militar de carieră putea da informații mai concrete decât un simplu civil.

Un „agent“ folosit cu succes în cadrul planului era, chipurile, aghiotant al regelui iugoslav care, în această calitate, putea obține „informații“ importante de la personalitățile și recepțiile ce le frecventa. Alt asemenea „agent“, lucrând în domeniul asigurărilor, a semnalat germanilor că i se ceruseră „în mare secret“ registrele cuprinzând toate morile,

brutăriile, depozitele alimentare și imprimeriile din Norvegia. Într-un alt caz, un agent german veritabil a plasat informații false fără să știe. Acesta fusese recrutat de către englezi să spioneze în Germania, iar adversarii îl „înțorseră“. Lucrul era însă cunoscut de serviciul englez, care a plasat informațiile dorite germanilor prin întrebările ce i le puneau agentului, referitoare în special la zona nordică a țării.

Planul de dezinformare privind debarcarea în Norvegia a afectat serios moralul efectivelor germane, dar nu a determinat, așa cum se scontase, scoaterea de trupe din Franța pentru întărirea zonei nordice. Oricât de bună fusese dezinformarea, adevărul era că germanii nu mai aveau de unde scoate trupe. Ei n-au întărit însă nici zona normandă, deoarece, deși și-au dat seama că planul norvegian era o dezinformare, ei au tras greșit concluzia că un plan atât de complex nu putea masca decât o variantă evidentă, și anume aceea a debarcării în zona Pas-de-Calais. Următoarea etapă a planului aliat era tocmai întărirea acestei convingeri germane, până la stadiul în care inamicul să creadă în această variantă chiar împotriva evidenței.

CALAIS SAU NORMANDIA ?

În momentul în care aliații, hotărâți să debarce în Normandia, i-au determinat pe adversarii lor să creadă că locul ales era zona Calais, sarcina dezinformării părea simplă. Dar era oare așa ?

Principalul pericol era excesul de zel. Dacă germanii ar fi căpătat impresia că li se dădeau prea multe informații despre debarcarea din zona Calais, ei și-ar fi schimbat atitudinea, optind pentru varianta Normandia, ceea ce s-ar fi soldat cu o catastrofă pentru aliați. Dacă, dimpotrivă, preferau alternativa prudenței, indiciile despre Normandia ar fi putut fi chiar mai concrete, astfel încât germanii să ajungă tot la concluzia greșită, dar pe o cale diferită. Echilibrul era înfricoșător de delicat și ar fi putut fi stricat chiar de factori aflați complet în afara controlului aliat, ca, de exemplu, schimbările în ierarhia germană sau „intuițiile strategice“ ale lui Hitler.

Prima măsură luată, în martie 1944, a fost trimiterea la întâlnirea cu controlorul său din Lisabona a unui agent al

Abwehrului, un ofițer polonez, numit conspirativ „Talleyrand“, care fusese recrutat de nemți la București, în 1940, apoi numit atașat militar la Londra. Între timp, „Talleyrand“ fusese „întors“ de către englezi și instruit să plaseze ofițerului său de legătură informații referitoare la debarcarea din Norvegia, printre ele strecurând-o și pe aceea că identifi­ ficase o brigadă engleză de infanterie mecanizată în regiunea Kent, loc ideal de plecare pentru o debarcare în zona Calais. Drept urmare, „Talleyrand“ a primit sarcina să se întoarcă în Anglia pentru a afla mai multe despre planurile de debarcare aliate.

Un element important în planurile de dezinformare aliate pentru debarcare l-a reprezentat folosirea unităților fantomă. Sub acest aspect, a apărut la un moment dat o ciu­ dată concurență tocmai din partea serviciului de informații al armatelor din vest, subordonat Abwehrului și condus de Alexis von Roenne, un ofițer foarte capabil, care reușise să evalueze cu multă acuratețe situația trupelor aliate din Anglia. El descoperise, însă, că Hitler se baza mai mult pe pro­ pria lui intuiție decît pe informațiile din teren și că în Ger­ mania un serviciu rival, S.D., încerca să submineze poziția Abwehrului, furnizindu-i continuu lui Hitler informații în care forța materială și numerică a aliaților era redusă la ju­ mătate și determinînd astfel înaltul comandament german să scoată tot mai multe forțe din vest pentru a le trimite pe frontul rusec. Dorînd să contracareze acest efect, Roenne a avut ideea de a dubla el însuși cifrele ce le obținea, com­ pensînd în acest fel reducerea efectuată de S.D. Nici n-a avut nevoie să falsifice aceste cifre, preluîndu-le direct pe cele furnizate în scop de dezinformare de dușman.

Ideea lui Roenne, pusă la cale cu cele mai bune intenții, s-a combinat cu șansa ca, exact în momentul în care el a in­ ceput să umfle cifrele, S.D. să înceteze, în mod inexplicabil, să le mai reducă. Așa se face că cifra diviziilor aliate din An­ glia (reale plus fantomă) rezultată din activitatea echipei de dezinformare ajunsese în mai 1944 la peste nouăzeci (dintre care reale erau doar treizeci și cinci), cifră care a fost accep­ tată de germani ca literă de evanghelie. Cînd Roenne și-a dat seama de situație, n-a mai putut face mare lucru. Să spună adevărul era imposibil fără a fi acuzat de ineficiență, dacă nu chiar de trădare, iar ca să reînceapă să reducă trep­ tat numărul era greu și prea tîrziu. În fond, greșeala lui Roenne se datora unui simplu exces de prudentă, iar divi-

ziile de pe hîrtie nu puteau face, oricum, nici un rău ger­ manilor în luptă. Aliații, însă, au speculat-o genial prin ge­ neralul-maior Francis de Guingand, care a propus, plecînd de la această situație, ca atacul din Normandia să nu apară pentru germani ca adevărata invazie nici după declanșarea lui. Cu ajutorul diviziilor de pe hîrtie se puteau „crea“ două corpuri de armată diferite. Cînd unul din ele ar fi declanșat operațiunea din Normandia, germanii ar fi fost obligați să țină seama și de celălalt, care putea fi o întărire a trupelor din Normandia, dar și o forță destinată să lovească în alt punct de pe coasta franceză. Cu cît ar fi trecut timpul și acest așa-zis corp de rezervă nu și-ar fi făcut apariția în Normandia, cu atît germanii și-ar fi întărit convingerea că debarcarea propriu-zisă nu era de fapt decît o diversiune. Astfel a luat naștere, prin eforturile întregii echipe de dez­ informare, care s-a ocupat de toate aspectele, de la recuzită și pînă la dirijarea agenților, legenda corpului de armate „Fusag“ (Grupul Armatei Statelor Unite Unu), condus de generalul american George S. Patton, corp „rămas pe poziții în Kent, gata să intre în luptă“ chiar după începerea inva­ ziei. Rolul cheie în această fază a planului a fost jucat de agentul de origine spaniolă „Garbo“. Ofițerul său englez de legătură, Carlos Reid de la MI 5, și-a dat seama de dificul­ tatea în care se vor afla germanii imediat după debarcare, cînd nu vor putea ști ce forțe să opună trupelor aliate ajunse în Franța și cite să păstreze pentru a face față altor atacuri. Ce șanse de credibilitate ar fi avut citeva gesturi dramatice, care să-i convingă pe adversari că agenții lor din Anglia erau oameni de incredere și singurii ce trebuiau ascultați? Drept răspuns la această întrebare, Reid a plasat prin „Garbo“ către germani exact informațiile pe care aceștia le așteptau refe­ ritor la momentul și locul exact al debarcării, înainte de declanșarea operațiunii, dar prea tîrziu pentru ca inamicul să mai poată lua măsuri de contracarare. În timp ce trupele se aflau deja în drum spre Normandia, unde trebuiau să ajungă la 6 dimineața, în ziua de 6 iunie 1944, „Garbo“ și-a anunțat centrala că aștepta un mesaj de la un agent de-al său la 2.30 noaptea. „Garbo“ n-a intrat în legătură cu ger­ manii decît după șase ore, iar cînd informația, foarte deta­ liată, a ajuns la destinație, trupele se aflau deja pe plaja normandă. În cursul aceleiași zile, dată fiind acoperirea sa de lucrător în Ministerul englez al Informațiilor, „Garbo“ a trimis vești despre o directivă prin care se interzicea publi-

careea sau difuzarea oricăror comentarii pe marginea debarcării în care să se facă aluzii la o așa-zisă „diversiune” sau la „zone alternative de atac”. El a furnizat, de asemenea, „ciorne” ale discursurilor lui Churchill și Eisenhower prin care poporul francez era avertizat să nu se pripească în acțiunile sale, deoarece aceasta nu era decât o primă etapă a atacului. A doua zi, tot „Garbo” a expediat o informație în care menționa că de furios fusese primul ministru când auzise expresia „prima dintr-o serie de debarcări în forță pe continentul european” folosită de unul din deputații englezi.

Abia după două zile, Rommel a reușit să-și convingă colegii că invazia era reală și nu o diversiune, primind sprijinul necesar din partea lui Hitler pentru a opri atacul. Totodată, germanii aveau mai multă nevoie decât oricând de informații și cui altcuiva le-ar fi putut cere decât lui „Garbo”, ale cărui acțiuni crescuseră imens după ce informațiile sale referitoare la debarcarea în Normandia se confirmaseră. Agentul le-a răspuns cu un mesaj codificat a cărui transmitere a durat două ore și care conținea nimic altceva decât... planul de dezinformare elaborat de echipa engleză cu confirmarea posibilității unei a doua lovituri. Rezultatul a fost acela că trupele ce se aflau deja în drum spre Normandia pentru a veni în sprijinul lui Rommel au primit ordin să se oprească. În tot timpul invaziei și al penetrării trupelor aliate în interiorul teritoriului european, cele mai bune unități germane s-au aflat permanent la o distanță de numai o zi-două de zona fierbinte, așteptând un atac ce nu mai venea, pînă cînd singura contribuție pe care au mai putut-o aduce a fost aceea de a sosi prea tîrziu și de a mări numărul victimelor germane ale războiului.

Ultima carte a nazismului a fost jucată tot de Goebbels, ministrul propagandei, promotorul și maestrul artei dezinformării. E adevărat însă că această acțiune a sa s-a împlinit și cu un fel de ironie a soartei. Aliații, care exploatarea în toate planurile lor ideile fixe și prejudecățile germanilor, nu numai că au înghițit cu totul ultima momeală a lui Goebbels, dar au mai și îmbogățit-o cu propria lor imaginație, la fel de orbește cum făcuseră și adversarii lor cu privire la planurile de debarcare în Europa.

Pe măsură ce situația germanilor se înrăutățea, iar pierderile nu mai puteau fi ascunse, Goebbels a luat asupra lui sarcina de a întări moralul populației și de a da un subiect de îngrijorare aliaților. El a început să descrie nici mai mult

nici mai puțin decât o fortăreață impenetrabilă în Alpii bavarezi, din care conducătorii nazisti aveau să facă să renască Reichul lui Hitler, cu ajutorul armelor miraculoase pe care le inventaseră în uzinele și laboratoarele ascunse în munți.

Din nefericire, „legenda” era plauzibilă în ochii multor experți aliați în informații militare. Astfel, așa cum se întâmplă adesea cînd faptele și spusese inamicului întăresc propria imagine despre o anumită situație, această imagine devine atît de puternică încît nici dovezile clare, nici chiar bunul simț elementar n-o mai pot schimba. Aliații erau foarte îngrijorați de ideea unei ultime opoziții fanatice în zona Alpilor bavarezi deoarece, din punct de vedere militar, aceasta era singura problemă cu adevărat grea pe care le-o mai putea ridica practic învinsa armată germană. Mai mult, ideea era în ton și cu mitologia germană, și cu drama wagneriană, izvoare atît de dragi lui Hitler. Iar cel ce preconiza această variantă era tocmai Goebbels, nu numai ministrul propagandei, ci și unul din oamenii cu rangul cel mai înalt în ierarhia nazistă. Aproape că nici nu mai surprinde faptul că el a fost luat în serios. În septembrie 1944, O.S.S.¹ prevedea în aprecierile sale că ministerele germane aveau să fie evacuate în Bavaria imediat ce armatele aliate vor trece granița și a început în acest sens să supravegheze, din proprie inițiativă, informativ zona. De aici, mitul a început să prindă viață. În februarie 1945, agenții O.S.S. din Elveția au „obținut” un raport aparent foarte serios, provenind de la atașatii militari neutri din Berlin, în care se menționa că „fără îndoială, nazistii se pregătesc pentru o puternică rezistență în redutele montane”, referindu-se la centre legate între ele prin căi ferate subterane, dispunînd de mari rezerve de provizii și muniții. Nici nu le trebuia mai mult comandanților aliați, care începuseră ei înșiși să aibă probleme cu aprovizionarea. Prinși în plasa propriilor lor speculații, experții aliați în probleme de informații au raportat generalului Bedell Smith, șeful statului-major, că „reduta s-ar putea să nu existe, dar noi trebuie să luăm măsuri pentru a preveni înființarea ei”. Conducerea militară și-a însușit și ea acest punct de vedere, iar itinerarul de deplasare a trupelor anglo-americane a fost deviat spre Elba, în loc să se îndrepte direct spre Berlin, fără a întîmpina, practic, nici o rezistență la trecerea prin Alpii bavarezi.

¹ Office of Strategic Services — serviciul de informații înființat de S.U.A. după intrarea lor în cel de-al doilea război mondial.

CONFRUNTĂRI POSTBELICE

Războaiele locale izbucnite în perioada imediat următoare celui de-al doilea război mondial, în diferitele colțuri ale Terrei, aveau să antreneze, desigur, un număr mult mai mic de oameni decât marea conflagrație. Cu toate acestea, implicațiile și rezultatele „micilor” războaie au fost și continuă să fie la fel de nefaste, lovind în interesele a numeroase popoare, constituind obstacole serioase în calea realizării dorinței de pace și destindere a omenirii.

În condițiile dezvoltării nebunești a arsenalului militar, când, practic, confruntarea deschisă între forțe cu interese opuse la nivel mondial ar însemna pur și simplu un dezastru planetar, valoarea luptei psihologice, fie că este vorba de lovituri împotriva moralului, fie de o abilită dezinformare pentru dezechilibrarea inamicului, a crescut în mod considerabil.

Odată cu trecerea timpului, tipul de acțiuni psihologice s-a schimbat proporțional cu scara și teatrul operațiunilor. Vastele și complexe acțiuni de dezinformare ale celui de-al doilea război mondial n-au mai corespuns cu noul tip de lupte. Nici inamicii și obiectivele n-au mai putut fi definite cu aceeași claritate, de cele mai multe ori conflictul armat ducându-se în condițiile existenței unei mase de populație civilă ale cărei atitudini și sprijin constituie factori determinați pentru rezultatul final.

Primul exemplu al unei confruntări de acest tip l-a constituit criza din Malaezia, care a întrunit majoritatea caracteristicilor ce aveau să apară și în alte părți ale lumii. Încă de la început, acesta a fost un război în esența lui psihologic. Grupul de guerilă ce pornise lupta încerca să convingă populația civilă că va câștiga confruntarea, spre binele întregului popor. Englezii, pe de altă parte, urmăreau să-i determine pe băștinași să respecte legile și să-i izoleze pe răsculați de ei.

Elementul caracteristic și foarte important al acestui nou tip de război era acela că inamicul se putea amesteca cu populația civilă, care trebuia încurajată să ia parte la efortul împotriva lui. În aceste condiții, măsurile de tip militar nu erau eficiente decât după ce insurgenții ar fi fost izolați de populație. De aceea, în Malaezia primele măsuri luate de către administrația civilă au constat în recrutarea a 30 000 de

voluntari dintre băștinași, în obligativitatea portului actelor de identitate cu fotografie și amprente digitale, în arestarea sau deportarea celor suspecți că sprijineau activitatea insurgenților. Desigur, aceste măsuri prezentau riscul de a putea fi exploatare de către inamic din punct de vedere psihologic, dar, până la urmă, ele n-au putut fi contracarate.

Elementul-cheie al succesului l-a constituit, însă, tocmai izolarea răsculaților de restul populației civile de care depindea aprovizionarea acestora. Problema a fost rezolvată prin crearea de noi sate, ai căror locuitori au fost învățați să-și rezolve singuri problemele de apărare. Planul i-a obligat, pe de o parte, pe insurgenți să iasă la luptă deschisă, iar pe de altă parte, a câștigat o parte a populației. În plus, englezii au încercat să-i învingă pe răsculați cu propriile lor arme, implicând și mai mult populația în luptă și urmărind grupurile de guerilă până în inima junglei. În timp ce ascunzătorile cunoscute erau bombardate, în restul zonei erau aruncate din avion manifeste propagandistice pe tema tratamentului favorabil de care s-ar bucura grupurile ce s-ar preda de bună voie. Încet-încet, au început să apară dezertorii, care au fost bine tratați și plătiți pentru informațiile furnizate despre foștii lor camarazi. Promisiunea guvernului britanic de a acorda independența Malaeziei, în august 1957, a constituit, însă, lovitura decisivă. La două luni de la acordarea independenței s-au instituit recompense pentru predarea insurgenților, iar la 31 iulie 1960, starea de urgență, introdusă imediat după izbucnirea războiului, a fost ridicată.

În esență, conflictul din Malaezia constituie un exemplu tip pentru majoritatea conflictelor în care au fost implicate forțele de securitate britanice în colonii, fie că a fost vorba de revolta tribului Mau Mau din Kenya anilor '50, de criza indoneziană din 1962, dar mai ales de situația de după război din Palestina, unde elementul caracteristic l-a constituit atitudinea evident ostilă a unei bune părți a populației față de autorități.

Multe din tehnicile folosite în colonii aveau să se dovedească utile în conflictul dintre armata engleză și gruparea teroristă IRA din Irlanda de Nord. Primul pas după izbucnirea conflictului l-a constituit și aici (ca și în Cipru) încercarea de a atrage de partea autorităților ambele comunități. IRA însă s-a dovedit un adversar redutabil, inclusiv pe planul războiului psihologic, deoarece, în loc să atace forțele armate, și-a concentrat loviturile împotriva protestanților,

obligându-i pe englezi să ia apărarea acestei categorii de populație și folosind faptul pentru a se erija în singura forță protectoare a populației catolice. Astfel, ei și-au câștigat un sprijin mult mai mare din partea populației decît ar fi avut în mod obișnuit. Totodată, orice măsură luată de forțele armate în Ulster a fost prompt exploatăată propagandistic nu numai în rîndul populației locale, ci în întreaga lume.

Armata a avut însă și unele succese. În perioada în care IRA se erijase în apărătoarea drepturilor catolicilor, membrii acestei organizații înființaseră zone de „acces interzis“, în care ea constituia singura autoritate. Aceste zone constituiau și un excelent element de propagandă, deoarece IRA se putea lăuda, la propriu și la figurat, că le apăra, fiind convinsă că armata nu va îndrăzni să le atace de teama pierderilor mari de vieți omenești și a rezultatelor dezastruoase pe planul propagandei. Din această cauză, operațiunea împotriva zonelor de „acces interzis“ a fost elaborată în cel mai mare secret. Recunoașterile au fost efectuate în mod acoperit, iar atacurile declanșate noaptea, folosindu-se întreaga experiență cîpătată în junglă. În timpul cel mai scurt, și practic fără a întîmpina rezistență, armata a luat sub control toate zonele pe care IRA promisese să le apere cu orice preț.

În termeni psihologici, însă, războiul din Irlanda de Nord este unul de epuizare. De cele mai multe ori, armata se află în defensivă, deoarece cîștigarea sprijinului populației civile — prima condiție a succesului — nu poate fi decît un obiectiv de lungă durată.

În termeni strict militari, armata exercită o presiune continuă asupra adversarilor, determinîndu-i să facă greșeli în tactica psihologică. Pe măsură ce membrii ei sînt scoși din luptă, IRA se vede obligată să recurgă la sprijinul populației civile. În schimb, din dezgust față de violență, populația tinde să acorde tot mai puțin acest sprijin. Totodată, îngrădită, IRA își accentuează campania de teroare asupra propriilor ei membri, care nu se înscriu pe linia dorită. Deși această atitudine îi poate asigura securitatea de moment, este sigur că, în perspectivă, sprijinul cîpătat în acest fel va dispărea. În prezent, luptele din Ulster continuă. Totuși, există unele semne că balanța bătăliei psihologice începe să incline în favoarea armatei, chiar dacă mulți dintre factorii care o influențează nu se află sub controlul ei direct. Apariția unor mișcări mixte antiteroriste a pus IRA într-o poziție dificilă.

Orice acțiune împotriva unor asemenea mișcări nu poate duce decît la pierderea sprijinului, deja în scădere ca urmare a violenței organizației. Această tendință este influențată și de factori externi. Sursele tradiționale de arme ale IRA, respectiv comunitățile irlandeze din America de Nord, au început să-și revizuiască atitudinea ca urmare a hotărîrii guvernului Republicii Irlanda de a lupta cu toate mijloacele împotriva terorismului. Aceasta face ca IRA să piardă susținători de nădejde de cealaltă parte a oceanului. Lipsa acestui sprijin face posibilă în viitor aplicarea unor tactici deja experimentate în alte campanii antiteroriste.

Prioritățile propagandistice ale armatei se înscriu în sfera măsurilor obișnuite pentru astfel de situații. Se acționează mai întîi pentru convingerea populației catolice de capacitatea și dorința ei de a o apăra împotriva oricărei intimidări. Instalarea unor posturi telefonice pentru informatorii anonimi a contribuit mult la obținerea de informații utile și prevenirea, în acest fel, a multor vîrsări de sînge, dar oamenii sînt încă speriați. Rolul trupelor în dezamorsarea bombelor a avut darul de a cîștiga numeroase simpatii în rîndul populației, însă obiectivul esențial rămîne acela al luptei hotărîte împotriva IRA, în așa fel încît teroriștii să piardă dorința și, mai ales, convingerea că pot obține victoria. Pentru aceasta, agenți acoperiți, „internați“ în lagăre și închisori, acționează pentru subminarea moralului membrilor IRA, creînd animozități între cei dinăuntru și cei rămași în libertate. Totodată, răspîndirea zvonurilor despre operațiuni prost conduse, afaceri ilicite, deturnări de armament și fonduri pot avea un efect distrugător asupra unei organizații în care circulația informațiilor este extrem de îngreuiată, ba chiar, uneori, imposibilă. Un lucru e sigur: rezolvarea situației din Ulster va depinde, în ultimă instanță, și de succesul luptei psihologice.

★

Pe măsură ce războiul convențional devine din ce în ce mai greu de imaginat, războiul psihologic tinde să devină modul principal de confruntare. De ambele părți ale frontului, materiale de propagandă se încrucișează pe calea rachetelor, a baloanelor și a undelor radio. Pe lângă bătălia psihologică pură, fiecare dintre adversari se străduiește să afle cît mai multe despre forța de atac și de apărare cu care se confruntă, în acest domeniu clasicele avantaje ale sur-

prizei și dezinformării păstrându-și importanța lor de întotdeauna. Necesitatea de a cunoaște cât mai mult despre reacțiile inamicului potențial este imperioasă, iar consecința acestui fapt rezidă într-o fantastică activitate mondială de supraveghere în secret. Nici un exercițiu militar sau naval nu are loc fără „prezența” adversarului, care ascultă și înregistrează fiecare mișcare, fiecare semnal. Confruntări acerbe au loc și în stratosferă, la frontierele spațiilor aeriene. Bombardiere echipate cu dispozitive de înregistrare a impulsurilor radar sînt trimise special pentru a provoca reacția dispozitivelor de apărare. În afară de informațiile „pasive” înregistrate cu acest prilej, se pot obține și informații valoroase despre reacția forțelor de apărare: în cît timp de la alarmare se ridică de la sol avioanele de vînătoare, care este autonomia lor de zbor, ce echipament radar au la bord (echipajele ambelor părți fiind instruite să facă un număr cît mai mare de fotografii în timpul misiunii), conținutul mesajelor schimbate între avion și punctul său de control, tacticile și manevrele aplicate, părțile slabe ale acestora etc.

Evident, odată cu trecerea timpului, dezinformarea, inducerea în eroare a inamicului devin sarcini tot mai dificile. La sfîrșitul ultimului război arabo-israelian, situația militară era atît de confuză, încît în multe cazuri nici măcar comandanții de pe front nu cunoșteau pozițiile propriilor lor unități, cu atît mai puțin pe cele ale inamicului. Singurul care cunoștea exact situația era spionajul statelor care dispuneau de sateliți de observare. Faptul că armatele și chiar guvernele cunosc astăzi atît de multe despre mișcările și intențiile adversarilor lor — de la urmele unei santinele pînă la înaintarea unui regiment de tancuri, de la spațiile goale ale unui sistem de apărare radar pînă la construirea unor noi baze de rachete — face ca posibilitățile de succes ale dezinformării sau ale altor metode ale războiului psihologic să se lovească de importante obstacole. Dar există aici un paradox. Pe măsură ce dificultățile de a acționa psihologic se înmulțesc, din cauza numeroaselor dovezi ce trebuie aduse pentru a satisface un adversar ce dispune de multiple mijloace de verificare, tocmai această masă de dovezi face versiunea respectivă mai credibilă. Cu alte cuvinte, dacă se poate realiza o dezinformare care să reziste la toate rigorile acestor noi și

multiple mijloace de verificare, aceasta va fi mult mai greu de respins decît simplele scheme ale trecutului. În lumea obscură și ascunsă a confruntărilor momentului, ca și în cadrul supravegherii universale necesare pentru menținerea fragilului echilibru al destinderii, armele psihologice n-au fost nicicînd mai puternice și mai importante.

ACȚIUNI POLITICE ÎN AMERICA LATINĂ

Operațiunile de pătrundere cu agenți în partidele comuniste și celelalte organizații revoluționare de stînga constituie una din acțiunile obișnuite la marea majoritate a rezidenților C.I.A. din străinătate. Agenții folosiți sînt membri ai organizațiilor respective și furnizează informații despre ele ținînd legătura cu centrul prin diferite sisteme clandestine. Ei sînt recrutați prin diverse metode. Operațiunile de acest tip beneficiază și de sprijinul mijloacelor clasice ale muncii informative, cum ar fi filajul, interceptarea corespondenței, ascultarea convorbirilor telefonice sau infiltrările secrete.

În afara programului de pătrundere în aceste organizații, rezidențele C.I.A. coordonează și folosirea împotriva lor a armelor psihologice și paramilitare. Aceste procedee includ plasarea ideilor de propagandă anticomunistă în mijloacele de informare publică, compromiterea conducătorilor grupurilor de stînga în vederea arestării lor, publicarea de propagandă falsă, atribuită grupului respectiv, astfel încît aceasta să fie greu de dezmințit și în același timp dăunătoare. Se recurge și la procedee mai dure, cum ar fi organizarea de echipe de intimidare ori folosirea unor mijloace de sabotare a întrunirilor; de asemenea, se duc acțiuni în cooperare cu serviciile secrete locale, atunci cînd e nevoie de măsuri represive directe.

Acest gen de operațiuni diferă de simpla culegere de informații, deoarece efectul lor este întotdeauna vizibil. Totuși, se manifestă o deosebită grijă ca ele să nu poată fi atribuite activității C.I.A. sau guvernului american, ci cu totul altor forțe sau organizații. Riscul pe care îl implică este, desigur, mare, deoarece presupun mai întotdeauna amestecul în afacerile interne ale unei țări cu care S.U.A. întrețin relații diplomatice normale. Dacă adevărata natură a acestor opera-

tiuni ar fi cunoscută, consecințele pe plan diplomatic ar fi foarte grave, spre deosebire de cazul simplei culegeri de informații, care, chiar descoperită, este deseori trecută sub tăcere de către politicieni, obișnuiți s-o considere o preocupare tradițională a activității fiecărei țări. De aceea, regula de bază în planificarea acțiunilor psihologice și paramilitare este „negarea plauzibilă”, a cărei realizare este posibilă doar dacă de la început s-a avut grijă ca, în caz de desconspirare, vina să poată fi aruncată asupra altcuiva decît a autorului real.

În acest scop, de exemplu, ziaristii, politicienii, comercianții și alți autori de materiale de propagandă „cenușie” și „neagră”¹ nu știu întotdeauna de cine sint plătiți. Unii dintre ei ajung, totuși, să afle acest lucru, fapt ce a determinat clasificarea lor în agenți „știutori” și „neștiutori”. Procedurile C.I.A. în acest tip de operațiuni interzic ca remunerarea agenților să se facă de către un cadru cu acoperire diplomatică, în scopul respectării principiului „negării plauzibile” și în vederea micșorării pericolului de compromitere a ambasadei în caz de desconspirare. Plata agenților este, în consecință, efectuată de către un cadru cu acoperire neoficială: comerciant, student, pensionar etc. De obicei, astfel de cadre țin și legătura cu agenții, apoi se întilnesc cu colegii lor cu acoperire oficială, într-un mod cît mai conspirat posibil. Activitatea de propagandă este completată prin *operațiuni de acțiune politică*, respectiv acele operațiuni care au drept scop determinarea unui guvern să adopte o anumită atitudine față de comunism. Astfel de acțiuni includ finanțarea și orientarea carierei politicienilor prin intermediul cărora se poate obține atitudinea dorită ori neutralizarea celor cu poziție opusă. Categoriile de persoane folosite în acest gen de operațiuni sint militanții diferitelor partide, conducătorii militari, militanții mișcărilor sindicale, de tineret etc., atît din cercurile guvernamentale, cît și din opoziție. Contactul cu ei nu este dificil de realizat, dat fiind accesul oficial al cadrelor cu acoperire diplomatică la recepții, cluburi, cocteiluri și alte asemenea activități. Cînd un candidat este considerat promițător pentru scopurile rezidenței și se obține aprobarea, cadrul C.I.A. cu care e în contact începe prin a-i acorda spri-

¹ Distincția este cea clasică, preluată din tradiția serviciului secret englez. C.I.A. este singurul serviciu din S.U.A. autorizat să practice propaganda „neagră” și are în sarcină avizarea tuturor operațiilor de propagandă „cenușie”.

jin financiar pentru campania electorală sau pentru promovarea poziției grupului său. De cele mai multe ori, acesta va folosi banii și în scopuri personale, devenind astfel dependent de agenție ca sursă de venituri și furnizind ulterior informații secrete ori acționînd în sensul dorit de agenție în problema comunistă.

În situații considerate periculoase pentru S.U.A., C.I.A. poate elabora operațiuni vizînd alegerile dintr-o anumită țară, prin intermediul unui întreg partid politic, finanțat cu mult timp înainte de data alegerilor. Aceste operațiuni includ campanii propagandistice, înființarea de organisme de sprijin și de sisteme de finanțare, sondaje de opinie, echipe de intimidare a opoziției, provocări, răspîndirea de zvonuri pentru discreditarea celorlalți candidați etc.

★

Programul de activitate al rezidenței C.I.A. din Ecuador în perioada 1960—1963 includea, la capitolul „acțiune politică”, realizarea următoarelor obiective:

1. Răspîndirea de informații și zvonuri pentru contracararea propagandei antiamericane.

2. Neutralizarea influenței de stînga în principalele organizații de masă și sprijinirea înființării unor organizații opuse.

În acest scop, se stabilea:

— să se plaseze material de propagandă în mijloacele de informare locale, inclusiv în presă, radio și televiziune;

— să fie sprijiniți și incurajați să combată „subversiunea comunistă” liderii mișcărilor democratice, sindicale, studentești și de tineret.

Aceste obiective și sarcini erau realizate prin acțiunile duse de agenții recrutați atît de rezidența de la Quito, cît și de baza de la Guayaquil, cele mai importante în sectorul acțiunii politice fiind:

ECURGE¹. Agentul numărul 1 al rezidenței pentru plasaarea de propagandă era Gustavo Salgado, considerat cel mai important ziarist și comentator politic liberal din țară. Co-

¹ La C.I.A., numele conspirative ale acțiunilor și agenților se formează prin adăugarea la un grup de două litere care identificau rezidența a unor cuvinte sau litere, rezultînd un nou cuvînt, denumit criptonim. De exemplu, la ECURGE, EC indică țara (Ecuador), și URGE înseamnă „necesitate”.

mentariile sale săptămânale apăreau atât în principalul cotidian din Quito, cât și în provincie, fiind semnate cu numele propriu sau cu diverse pseudonime. În cadrul rezidenței, materialele pe teme ecuadoriene sau internaționale erau redactate de către John Bacon, ofițerul care lucra pe linie de sinteză și conducea acțiunea. Apoi, articolele erau înminate agentului pentru redactarea în forma finală. Salgado era folosit și pentru plasarea în presă a unor materiale provenite de la alți agenți ce lucrau pentru compromiterea grupărilor de stînga. Plata lui se făcea în funcție de numărul articolelor publicate.

ECELDER. Foile volante și manifestele constituiau un important mijloc de propagandă la Quito, iar acțiunea ECELDER consta în tipărirea în secret și răspîndirea unor astfel de materiale. Agenții erau cinci frați, care, pe lângă ocupațiile lor oficiale, aveau și o mică tipografie. Legătura cu ei o ținea John Noland, șeful rezidenței. Textul manifestelor era redactat de către John Bacon și apoi dat lui Gustavo Salgado pentru forma finală. Întrucît tipografia celor cinci frați era legală, pentru a nu fi desconspirată, manifestele purtau emblemele falsificate ale altor tipografii, în conformitate cu legea ecuadoriană care prevedea ca orice text tipărit să poarte emblema tipografiei unde fusese multiplicat. După imprimare, manifestele erau predate unei echipe secrete de distribuție.

ECJOB. În cadrul acțiunii ECELDER era folosită o echipă de studenți pentru plasarea manifestelor tipărite. Fiind vorba de materiale cu emblemă falsă, nu se putea obține aprobarea pentru difuzarea lor oficială, acestea trebuind să fie distribuite cu o mare rapiditate. De obicei, erau închiriate câteva camioane care parcurgeau în viteză străzile principale ale orașului și aruncau manifestele. În câteva rînduri, unii dintre studenți au fost arestați, dar șeful lor a reușit să-i scoată din închisoare destul de ușor, fiind singurul care știa că această operațiune era coordonată de ambasada americană.

Aceeași echipă era folosită și pentru scrierea pe ziduri, o altă formă importantă de propagandă în Ecuador. Pe baza instrucțiunilor rezidenței, se lucra, de regulă, în primele ore ale dimineții. Acțiunea ECJOB era condusă tot de John Bacon.

ECACTOR. Cea mai importantă acțiune politică a rezidenței C.I.A. în Ecuador consta în finanțarea și direcționarea

politicii unor lideri ai partidelor și grupărilor de tip conservator. În acțiune au fost recrutați patru agenți cu calitatea de deputați ai acestor partide în parlament, făcînd parte din rîndul capilor bisericii și al conducătorilor militari.

Sarcina principală a rezidenței în acea perioadă — determinarea ruperii relațiilor diplomatice dintre Ecuador și U.R.S.S. — era dificil de îndeplinit din cauza opoziției primului ministru, Manuel Araujo, cel mai mare dușman al S.U.A. din guvern. Acesta ducea o campanie foarte eficientă, care i-a obligat pe agenții C.I.A. să stea în defensivă. Odată, Araujo a descoperit el însuși și a ordonat arestarea a patru dintre membrii unei echipe de distribuire a unor manifeste anticubaneze, tipărite fără nici o emblemă a imprimeriei — o greșeală a echipei ECELDER. Șeful echipei nu i-a mai putut scoate, așa că Noland, șeful rezidenței, a trebuit să intervină el însuși, printr-un agent al său, deputat în Congres.

Campania pentru înlăturarea de la putere a lui Araujo a durat câteva săptămîni, fiind destul de dificilă. S-a început prin răspîndirea unui manifest în care Araujo era acuzat de apartenență la partidul comunist, dar acesta n-a dat rezultatele scontate, deoarece primul ministru se bucura de încrederea președintelui țării. Campania a continuat, fiind elaborate și alte materiale, în care atacurile erau concentrate asupra lui Araujo, evitîndu-se cu grijă implicarea președintelui.

Abia după câteva săptămîni, unul dintre cei mai buni agenți din acțiunea ECACTOR a reușit să organizeze o demonstrație de masă în sprijinul președintelui Velasco. Cu această ocazie, a apărut un mic grup, care a început să scandeze alte lozinci decît masa demonstranților, toate favorabile lui Araujo. A doua zi, Araujo a fost obligat să demisioneze, deoarece președintele aflase despre „comportarea sa“ de la demonstrație.

Rezidența de la Quito a folosit din plin, în campania ce o ducea, rezultatele colegilor de la Lima, care au reușit să provoace, în decembrie 1960, ruperea relațiilor diplomatice dintre Peru și Cuba, printr-o acțiune declanșată cu o lună înainte. Acțiunea a constat în atacarea ambasadei cubaneze de la Lima de către „un grup de exilați cubanezi“, prilej cu care au fost capturate o serie de documente. Printre acestea, rezidența de la Lima a strecurat și câteva materiale elaborate în centrală de Direcția tehnică, între ele aflîndu-se o listă cu

mai mulți cetățeni peruani ce ar fi primit de la ambasada cubaneză sume de bani totalizând pînă la 15 000 de dolari pe lună.

Un alt document fabricat se referea la o pretinsă campanie a ambasadei cubaneze din Lima vizînd atașamentul la poziția ecuadoriană cu privire la Protocolul de la Rio¹. Deoarece majoritatea opiniei publice peruane nu considera documentele ca fiind autentice, rezidența a avut dificultăți în publicarea lor. A trebuit, în consecință, să fie folosit un agent din Lima, deputat, care le-a prezentat în Congres. Apoi ele au fost reluate în presă. Cubanezii au protestat, arătînd că documentele erau false, însă un fugar, fost funcționar al ambasadei cubaneze din Lima, recrutat de C.I.A., a „confirmat” autenticitatea materialelor fabricate de Direcția tehnică și, astfel, ele au constituit pretextul ruperii relațiilor diplomatice cu Cuba.

Și în Ecuador acțiunile de propagandă ale C.I.A. au determinat comentarii defavorabile Cubei. Gustavo Salgado a reluat teme și s-a ocupat de republicarea materialelor referitoare la atacul ambasadei cubaneze din Lima. Șeful „comandoului” a fost interviuat de Agenția Orbe Latino-Americano, o agenție de știri finanțată în cadrul unei acțiuni de propagandă a rezidenței C.I.A. din Santiago de Chile. În interviu, acesta a declarat că din alte documente capturate la ambasadă rezulta și folosirea de către Cuba a unor cetățeni peruani și ecuadorieni în scopul declanșării unui conflict armat între cele două țări. Conflictul ar fi urmat să faciliteze izbucnirea unei revoluții în Peru. Interviuul a fost prompt comentat de către Salgado, care a cerut să fie imediat dezvăluite numele cetățenilor ecuadorieni recrutați de către cubanezi. Desigur, lista a fost fabricată tot de C.I.A., în fruntea ei figurînd la loc de cîinste primul ministru, Manuel Araujo. Și „celelalte documente” la care se referea interviul erau produse tot în centrala C.I.A.

În paralel, au fost concentrate și acțiunile surselor din programul ECACTOR, care au determinat, la 22 februarie 1961, prima intervenție oficială a partidului conservator pentru ca guvernul să rupă relațiile diplomatice cu Cuba. Totodată, s-a acționat pentru formarea, în același scop, a unui

¹ Tratat semnat în 1942, ce fixa frontiera dintre Peru și Ecuador, a cărui aplicare s-a lovit mereu de dificultăți, în special datorate obiectelor ridicate de Ecuador.

„front civic anticomunist”. Pe lângă coordonarea acestei acțiuni, John Bacon a inițiat o alta, prin intermediul lui Gustavo Salgado, constînd în publicarea unei serii de „semnale de alarmă” cu conținut anticubanez, plasate în spațiile destinate publicității din principalele ziare. Erau texte scurte, pe care Bacon le scria foarte repede și care apăreau de două-trei ori pe săptămînă sub semnătura unei inexistente organizații anticomuniste.

Operațiunile de propagandă anticomunistă ale C.I.A. au determinat, în același timp, și creșterea opoziției față de președintele Velasco, pentru atitudinea sa favorabilă Cubei. „Frontul” creat de Bacon insista ca președintele să-și „definiască poziția față de comunism”, în timp ce în ziare continua campania „semnalelor de alarmă”. Deși a luat atitudine împotriva propagandei ce „încearcă să dezbine poporul, presat și de dificultățile economice prin care trecea țara”, în cele din urmă Velasco a ținut un discurs, în care a luat poziție împotriva comunismului, ceea ce i-a determinat pe agenții C.I.A. să mai îmblinzească campania.

În aprilie 1963, unul dintre agenții infiltrați în conducerea Partidului Comunist din Ecuador a semnalat că unul din conducătorii partidului, José Maria Roura, plecase într-o vizită în R. P. Chineză, pentru a obține sprijin material. Analizînd această informație, rezidența a hotărît să acționeze prin ministrul de finanțe, Juan Sevilla. Introducerea de valută străină în Ecuador era interzisă, iar Sevilla a dat asigurări că se va ocupa personal ca Roura să fie bine cercetat la intrarea în țară. Era, de asemenea, așteptată și revenirea în Ecuador a vechiului dușman al C.I.A., Araujo, după o deplasare în Cuba, deși era greu de presupus că cei doi lideri ai stîngii ar fi riscat să se compromită purtînd asupra lor sume prea mari de bani la sosire.

Cu toate acestea, asupra lui Roura au fost găsiți, la intrarea în țară, 2 500 de dolari. C.I.A. i-a sugerat ministrului de finanțe să adauge, în declarațiile sale oficiale, și versiunea că Roura mai avea asupra sa cîteva documente și materiale compromițătoare. Cazul a avut o mare publicitate, mai ales că Jaime del Hierro, ministrul ecuadorian pentru securitatea internă, și el agent al rezidenței de la Quito, a „confirmat” povestea documentelor. El a declarat presei că acestea erau mai importante decît banii, deoarece confirmau unele informații deținute de el potrivit cărora Ecuadorul ar

fi fost ținta unui plan organizat vizând declanșarea unor operațiuni pe scară largă de terorism și guerilă.

Del Hierro s-a interesat dacă era posibil ca cineva de la Washington să certifice că banii erau falși. El se arăta îngrijorat, deoarece i se cerea atât de către presă, cit și de către avocații lui Roura să dezvăluie conținutul „documentelor”. Mai mult, apelul făcut de el la Consiliul de Stat fusese luat în considerare, ceea ce implica judecarea lui Roura pe baza banilor și a documentelor găsite asupra lui. Drept urmare, C.I.A. a luat măsuri de confecționare a acestor documente care, chiar în cazul achitării de către tribunal, l-ar fi compromis pe Roura în fața propriului său partid.

În aceeași perioadă, a fost pregătit un document pentru a fi plasat unui alt lider comunist, Antonio Flores Benitez, ce urma să sosească tot din Cuba. Documentul trebuia să aibă forma unui raport redactat de Flores și destinat șefilor săi cubanezi. Conținutul se referea la statutul și intențiile de luptă armată ale grupului condus de el. În material fuseseră incluse toate datele deținute de rezidență despre acest grup din relatările agenților, din interceptarea convorbirilor telefonice și a scrisorilor, la care se adăugau „infloriturile” de rigoare, punindu-se accentul pe „agenții de pătrundere” ce-i avea, chipurile, Flores în cercul prezidențial, la arhivele prezidențiale, în armată etc. (Au fost menționate și relațiile grupului cu Araujo, ca fiind relații de tip terorist.) Raportul a fost trimis unui anume Mike Burbano, care lucra sub acoperirea neoficială de reprezentant pe aeroport al companiei „Pan American — Grace Airways” și ținea legătura cu agenții C.I.A. din partidul comunist. Acesta i-a dat forma finală în limba spaniolă și în terminologia folosită de grupurile de stînga.

John Bacon a introdus în raport și o analiză a situației interne din Ecuador, în care critica disprețuitor conducerea partidului comunist pentru tendințele sale reformiste. Se făcea, de asemenea, aluzie la faptul că grupul primise deja bani din Cuba și că mai avea nevoie de alte sume pentru începerea unei campanii generale de terorism.

Iată cum descrie, în memoriile sale, Philip Agee¹, agent al C.I.A. în America Latină, modul de finalizare a acțiunii de compromitere :

¹ Philip Agee, *Inside the Company* (C.I.A. Diary), Londra, 1974.

„Am căzut de acord că Juan Sevilla, ministrul de finanțe, era mai potrivit pentru a plasa materialul decât ministrul de interne, del Hierro, mai ales după succesul controlării lui Roura. Șeful și-a cumpărat un tub de pastă de dinți, pe care l-a golit și l-a curățat timp de vreo trei ore. Apoi a luat raportul pe care-l bătușem eu la mașină și care avea cinci pagini de foiță albastră, l-a motolotit puțin cu piciorul și l-a înghesuit în tub.

I-am dus tubul lui Sevilla, care s-a declarat gata să-l plaseze prin același om pe care-l folosise la vamă la sosirea lui Roura. Cîteva zile mai tîrziu, în timp ce jucam golf la club cu Sevilla, acesta a fost sunat la telefon de către omul său, care i-a raportat despre succesul operațiunii. Omul își pusese tubul în mîneca hainei și-l „scăpase” în bagajele lui Flores în timp ce le controla. Apoi, tot el l-a „găsit” și l-a examinat îndeaproape, descoperindu-i conținutul. Flores a fost reținut și trimis la poliție pentru anchetă, iar noi nu mai aveam altceva de făcut decît să dăm drumul la publicitate. Surprinzător, însă, publicitatea a fost mai mică decît ne așteptam, limitîndu-se la o simplă notiță. Am verificat aspectul cu Sevilla, care mi-a spus că probabil primul ministru încerca să mușamalizeze afacerea, deoarece raportul compromitea și guvernul, nu numai grupul reprezentat de Flores și că totul depindea de ministrul de interne, del Hierro. Mi-a sugerat ca cineva de la noi să ia legătura cu del Hierro și să confirme autenticitatea documentelor; bineînțeles, nici el, nici del Hierro, amîndoi fiind în legătura mea, nu știau unul despre altul.

Mi-a fost foarte greu să-l găsesc pe del Hierro, care mi-a telefonat abia după cîteva zile și a venit să-mi dea „raportul Flores” și să-mi ceară să-i verific autenticitatea, întrucît era foarte grav. Nu puteam doar să-i arunc o privire și apoi să-l declar autentic, așa că l-am adus la birou. Cînd i-am spus șefului, l-au apucat nervii și mi-a zis că dacă nu reușesc să fac ca raportul să devină public am să dau de dracul. Era foarte supărat și pe del Hierro că încercase să păstreze discreție în jurul afacerii, pentru a-și proteja guvernul. Mi-a cerut numărul de telefon al ministrului și l-a sunat chiar el, spunîndu-i furios că documentul era sigur autentic și că toți cetățenii Ecuadorului trebuiau să ia cunoștință de el. A avut însă grijă să înregistreze pe dictafonul său convorbirea, pentru cazul în care del Hierro s-ar fi folosit de rangul său ministerial pentru a se plînge ambasadorului.

I-am propus apoi șefului să plasăm o copie a documentului printr-unul din cei cinci frați proprietari ai tipografiei, care colabora și la principalul cotidian din Quito. De obicei, nu plasam astfel de materiale în acest fel, dar acum era cel mai rapid mod de a-l determina pe del Hierro să dea publicității documentul original. Asta ar fi putut însemna compromiterea relației mele cu del Hierro, dar șefului nu-i păsa. Era convins că zilele guvernului erau numărâte. Planul a mers de minune. A doua zi, del Hierro m-a chemat special și mi-a cerut să-i înapoiez documentul, întrucât presa reușise cumva să-și procure o copie și el era obligat să dea publicității originalul cât mai repede. Nici n-a mai fost nevoie ca frații ECELDER să acționeze, deoarece, deși raportul nu era încă public, toată lumea vorbea despre el. În aceste condiții, Consiliul de Stat a respins recursul lui Roura împotriva lui Sevilla și del Hierro. Noi am publicat, pe cheltuiala noastră, în presă textul declarației lui Sevilla în fața tribunalului, declarație redactată pe baza materialelor ce i le pusesem tot noi la dispoziție.

Documentul a stîrnit nu numai senzație în public, ci a determinat și disensiuni între diferitele fracțiuni ale partidului. Printre datele menționate în raport figura și termenul de declanșare a unei operațiuni teroriste de anvergură, termen ce coincidea cu data fixată de sindicate pentru începerea unor greve, dată ce ne fusese comunicată dinainte de agenții noștri și pe care o inclusesem în raport. Anunțul oficial a apărut, însă, în același timp cu materialul și cu declarația lui Sevilla, ceea ce a dat o notă în plus de autenticitate documentului.

Printre rezultatele acțiunii s-a numărat și excluderea din partid a lui Roura, sancționarea altor lideri și chiar compromiterea secretarului general, ca urmare a vehiculării în public a ideii că informațiile ce au dus la arestarea lui Flores și Roura și cele din document nu puteau proveni decît de la conducerea partidului.

Campania noastră din lunile aprilie-iulie 1963, care a atins punctul culminant cu cazurile Flores și Roura, a determinat apariția în cercurile de dreapta a unei tendințe anti-guvernamentale care a început să ia tot mai mult în considerare posibilitatea unei lovituri militare de stat, dată fiind «gravitatea situației». La 11 iulie 1963, șefii marilor unități militare l-au înlăturat pe președinte, înlocuindu-l cu o juntă formată din patru persoane. Aceasta a suspendat imediat

libertățile cetățenești, a scos partidul comunist în afara legii, a început arestările, a instituit cenzura, camuflajul și a amînat sine die alegerile. La 31 iulie, S.U.A. au recunoscut oficial junta, iar șeful rezidenței a început să se întâlnească oficial cu șeful acesteia».

★

Rezidența C.I.A. din Montevideo era compusă, în perioada 1964—1967, dintr-un șef, Ned Holman, un adjunct, Gerry O'Grady, patru ofițeri, un asistent administrativ, doi cifrori și trei secretare, acoperiți cu toții în secția politică a ambasadei americane. În linii mari, obiectivele și sarcinile nu difereau prea mult de cele din Ecuador; situația internă era însă cu totul alta, de la nivelul de dezvoltare economică pînă la contextul politic.

Capitolul referitor la acțiunile „acoperite” (noua denumire pe care o căpătaseră acțiunile „politice”) din planul de activitate al rezidenței cuprindea următoarele sarcini:

1. Răspindirea de informații și propagandă de natură să contracareze propaganda antiamericană și comunistă.

2. Neutralizarea influenței comuniste și de extremă stîngă în principalele organizații de masă și sprijinirea înființării de astfel de organizații sub conducere necomuniste.

Măsuri:

— se vor plasa materiale de propagandă în mijloacele cele mai eficiente de comunicare locale, inclusiv presa, radioul și televiziunea;

— vor fi sprijiniți liderii democrați ai mișcărilor sindicale, de tineret și studentești, în special acolo unde aceștia pot fi determinați să combată comunismul.

Agenții și acțiunile rezidenței de la Montevideo erau:

AVBUZZ-1. Dat fiind numărul mare al cotidienele din Montevideo, plasarea de materiale în presă era centralizată de agentul AVBUZZ-1, care avea acces la toate ziarele partidului liberal, precum și la publicațiile altor grupări politice de aceeași orientare. El îi remunera pe editorii ziarelor respective în funcție de mărimea spațiului tipografic folosit; materialele erau, de obicei, publicate ca articole redacționale, nesemnate. Responsabilul acțiunii era Gerry O'Grady, adjunctul șefului, iar legătura cu AVBUZZ-1 o ținea Brooks Read, un agent temporar al C.I.A., cu acoperire neoficială de re-

prezentant la Montevideo al mai multor firme de export americane. Prin intermediul lui AVBUZZ-1 rezidența avea asigurată spațiul tipografic pentru trei-patru articole pe zi, dintre care majoritatea erau trimise și la alte posturi din America de Sud pentru republicare. Uneori, la indicația C.I.A., AVBUZZ-1 scria și manifeste, de regulă pe teme anti-comuniste. Tot el conducea și o echipă de distribuție a materialelor multiplicată într-o tipografie de-a noastră. AVBUZZ-1 putea folosi, de asemenea, radioul și televiziunea, însă într-o măsură mai mică decât ziarele, deoarece spațiul acordat de acestea pentru comentarii politice era mult mai restrâns.

AVBLOOM. La capitolul „acțiuni în mediul studenților”, centrala C.I.A. aprobase în acea epocă propunerea rezidenței de la Montevideo ca ele să fie extinse și la elevii de liceu, pe motiv că propaganda anticomunistă începută în acest stadiu avea să se dovedească mai eficientă în etapa când absolvenții liceelor vor ajunge în universități. Tot sub coordonarea lui O'Grady, Brooks Read selecționase și începuse să finanțeze în scopuri de organizare și propagandă mai multe grupuri de tineri conduși de lideri anticomuniști.

AVALON, pe numele real A. Fernandez Chavez, era un agent mai vechi, folosit atât pentru plasarea de propagandă, cât și pentru culegerea de informații politice. Atunci când AVBUZZ-1 nu reușea să-și plaseze materialele, Fernandez prelua sarcina, uzând de numeroșii săi prieteni din cercurile politice și ale presei. Il ajuta mult în acest sens și calitatea sa oficială, de corespondent al agenției de știri italiene ANSA și al agenției Orbe Latino-Americano, înființată și finanțată de rezidența C.I.A. de la Santiago de Chile.

AVIATOR. Era denumirea acțiunii ce se ocupa de menținerea și dezvoltarea legăturii cu avocatul Juan Carlos Quagliotti, un tip foarte bogat și influent de orientare pro-fascistă. Acesta conducea un grup de cetățeni uruguayeni, la fel de bogați ca el, cu toții preocupați de subminarea guvernului și de împiedicarea ascensiunii forțelor de stînga. Quagliotti se vedea foarte activ în încercările sale de a-i stimula pe militari să intervină în problemele politice și să preia puterea din mina guvernului civil, considerat slab și divizat. Deși nu-l finanța și nu-l încuraja, C.I.A. îi supraveghea activitatea, în vederea culegerii de informații privind tendințele cercurilor militare de a găsi soluții neconvenționale problemelor cu care se confrunta Uruguayul. În cazul

că s-ar fi decis elaborarea unei acțiuni de promovare a unei intervenții militare, Quagliotti era persoana prin intermediul căreia se putea acționa cel mai bine.

Rezidența de la Montevideo era considerată de dimensiuni medii în America de Sud și avea alocată o sumă de aproximativ un milion de dolari pe an.

Pentru a ilustra mai bine lipsa de scrupule, metodele deloc „ortodoxe” folosite de C.I.A. pentru a-și atinge prin propagandă, dezinformare și corupție scopurile politice în această zonă a lumii atât de importantă pentru S.U.A., iată din nou reproduse chiar mărturisirile fostului agent Philip Agee:

„Una dintre primele misiuni ce mi-au fost încredințate a constat în recrutarea cifrului ambasadei cubaneze din Montevideo. Deși la prima contactare, realizată de colegul meu Ramirez, aflat în trecere prin Montevideo pentru a instrui o echipă de filaj, Hernandez (așa se numea omul nostru) acceptase legătura cu noi și remunerarea sa în schimbul cifrului la care avea acces, ulterior el s-a răzgîndit și a povestit totul alor săi, urmînd să fie transportat în Cuba sub escortă. Cu toate că eșuasem, am hotărît să folosim cazul în scopuri de propagandă și să încercăm să-l scoatem pe cifrului de sub escortă pe drumul său spre casă. Decizia a fost luată ca urmare a refuzului ministrului de interne uruguayan de a implica guvernul său în această problemă. Deși Holman i-a spus că Hernandez fusese prins pe cînd încerca să fugă la noi și i-a cerut sprijinul oficial pentru a-l scoate din mâinile alor săi, ministrul a fost de acord doar cu separarea lui Hernandez de escorta sa prin forță, pe aeroport, pentru a se putea realiza o discuție cu el. Între timp, prin AVBUZZ-1, noi urma să facem publicitate cazului, prezentîndu-l ca pe «o răpire senzațională din ambasada cubaneză a unui funcționar care încerca să scape de tiranie».

Dar, cu toate că povestea a «explodat» pe prima pagină a tuturor ziarelor, Hernandez n-a putut fi convins să treacă la noi. Cînd s-a reușit separarea lui de escortă pe aeroport, el a declarat că se întoarce în țară de bună voie, împreună cu soția și copiii. Cubanezii au încercat să ne contracareze propaganda, reținîndu-l pe Hernandez încă o zi la Montevideo și organizînd o conferință de presă, unde acesta a declarat ziaristilor că se întoarce în Cuba deoarece se teme că soția și copiii săi ar putea avea de suferit de pe urma unor anumite persoane, neidentificate, care încercau să-l deter-

mine să-și trădeze țara. De vreo trei săptămîni, a spus el, cîțiva bărbați, a căror naționalitate n-o putea preciza, îl acostau mereu pe stradă, oferindu-i la început cinci mii de dolari, apoi cincizeci de mii, pentru a-și trăda țara. Cu toată această conferință, articolele apărute în presă dădeau să se înțeleagă cît se poate de clar că Hernández nu pleca în mod normal, ci era rechemat din motive de securitate.

Deși recrutarea eșuase, am reușit totuși să perturbăm intrucîtva activitatea cubanezilor. Mai mult, propaganda noastră a contribuit la orientarea spiritelor în direcția ruperii relațiilor cu Cuba, intrucît instrucțiunile în acest sens rămîneau valabile.

Și iată că, la 25 iulie 1964, Organizația Statelor Americane a adoptat rezoluția ca toate țările membre să rupă relațiile diplomatice cu Cuba. De patru ani de zile, nu numai C.I.A., ci întreaga politică externă americană în această zonă acționa în acest scop. Pentru noi, și pentru toate rezidențele C.I.A., se punea acum problema să determinăm aplicarea în practică a acestei rezoluții cu caracter de recomandare.

La Montevideo, am hotărît să folosim, în acest scop, pe lângă ceea ce realizasem, declarațiile unui fugar cubanez, Earl Perez Freeman, despre care se credea că fusese șeful rețelei secrete cubaneze din Uruguay. Acesta ceruse recent azil politic ambasadei Uruguayului la Havana, unde trei dintre cei patru diplomați erau agenții noștri. Chiar dacă la început Freeman ar fi refuzat să vorbească, puteam scrie chiar noi un material, bazat pe cele cîteva date ce le aveam și pe multă imaginație. Puteam difuza materialul pe canalele normale, deoarece știrea despre fuga lui Perez Freeman fusese dată publicității. Era însă foarte riscant, deoarece s-ar fi putut ca Perez să fi fost trimis special pentru a ne vedea reacția, motiv pentru care, dealtfel, proiectul nici n-a fost aprobat de centrală. Așa că am continuat acțiunea de propagandă prin intermediul lui AVBUZZ-1, avînd însă grijă ca, în cazul că guvernul uruguayan nu va hotărî ruperea relațiilor cu Cuba, să -pregătesc- raportul despre Freeman și să-l fac public prin intermediul anchetatorilor săi, și ei agenți ai noștri. Iar pe ministrul de externe, principalul oponent al ideii de rupere a relațiilor, aveam să-l pun primul pe lista agenților cubanezi. Pînă atunci, însă, cum am spus, am organizat apariția unui flux continuu de articole în presă, precum și cîteva conferințe avînd ca temă necesitatea izolării Cubei. Raportul n-a mai trebuit publi-

cat, intrucît, la 8 septembrie 1964, Congresul a hotărît ruperea relațiilor cu Cuba. O lună mai tîrziu, fugarul Earl Perez Freeman a fost ucis, se pare pe cînd încerca să fugă din ambasada unde ceruse azil...

În aceeași perioadă, am primit din centrală o telegramă ciudată, despre care șeful credea că era un fel de preludiu la ordinul de a se trece din nou la acțiuni politice. Telegrama ne instruia să reluăm legăturile cu reprezentanții partidelor politice pentru a culege date despre stabilitatea regimului, despre atitudinea guvernului față de mișcările de stînga și față de rezolvarea problemei constituționale. Eu am primit principala responsabilitate a acestui program, dar și indicația expresă de a evita să discut cu acei deputați aflați deja în contact cu ambasadorul nostru și de a avea mare grijă să nu-i dăm acestuia din urmă nici un motiv să banuiască că intenționăm reluarea acțiunilor politice.

Nu aveam nici un fel de chef să-i cultiv pe liderii politici despre care știam cît erau de venali și de ineficienți. În plus, intervenția noastră în Republica Dominicană din aprilie 1965 îmi stîrnise și mai mult rezerve față de acțiunile de acest gen. N-am înțeles deloc intervenția de acolo. Bosch fusese ales președinte al republicii în 1962, în urma votului organizat de noi pe linia sprijinirii liderilor politici cu vederi reformiste. După numai șapte luni de guvernare, el a fost, însă, răsturnat de opoziția de dreapta, printr-o lovitură militară de stat, ceea ce i-a permis să cîștige și mai mult adeviziunea poporului. Tocmai cînd avea din nou posibilitatea să recapete puterea, ca urmare a sprijinului ce i-l acordau constituționaliștii, noi am trimis flota pentru a-l împiedica. Nimeni nu credea povestea despre o nouă revoluție în stilul cubanez care fusese servită drept explicație. Uruguayenii nu mai înțelegeau nimic, iar demonstrațiile antiamericane începuseră deja pe străzile capitalei. AVBUZZ-1 risca să se facă de ris încercînd să plaseze propagandă, așa cum ne cerea centrala, pentru a justifica invazia ca fiind determinată de pericolul în care se aflau viețile americanilor și ale altor cetățeni străini din Republica Dominicană, ca urmare a intrării mișcării constituționaliste sub controlul comunistilor. Aș fi vrut să merg și eu la fața locului, dar șeful nu m-a lăsat. Eram sigur că mișcarea nu căzuse sub influența comunistă, pentru a fi aplicată doctrina Johnson: «Revoluțiile care au drept scop instaurarea unui guvern comunist încează de a mai fi o problemă internă și necesită acțiune din

partea întregii emisfere». Eram sigur că cineva de acolo, de sus, nu-l mai voia pe Bosch la putere, iar acel cineva putea fi tradus prin interesele americane din industria zahărului.

Ambasadorul Harriman a venit în Uruguay pentru a explica motivele intervenției din Republica Dominicană, declarând la conferința de presă că mișcarea în favoarea lui Bosch încăpuse pe mâinile a «cincizeci și opt de agenți comuniști». Imi și imaginam rezidența noastră de la Santo Domingo chinându-se să-i scoată din toate dosarele pe cei cincizeci și opt de comuniști. Probabil că ei erau mai mulți, dar mișcarea lui Bosch propriu-zisă era controlată de noi, nu de comuniști. Numai că, în acest caz, se intervenise greșit, deoarece, eram sigur de asta, interesele americane n-ar fi fost stinjenite cituși de puțin de un eventual guvern Bosch...

În august 1965, în Uruguay a fost convocat de către sindicate un congres al poporului, ce se desfășura cu mare succes. Participarea era foarte largă, incluzând și multe grupări necomuniste care propuneau soluții pentru rezolvarea gravelor probleme economice ale țării. Acest mare succes nu putea fi trecut cu vederea, așa că am început prin AVBUZZ-1 o puternică campanie de propagandă, calificând această manifestare ca pe un exemplu clasic al tacticii comuniste de unificare a tuturor forțelor, ceea ce, evident, nu era adevărat. Tot prin AVBUZZ-1, am tipărit și un manifest «negru», în numele congresului, cerându-le tuturor uruguayenilor să declanșeze o grevă insurecțională prin ocuparea imediată a locurilor lor de muncă. Am distribuit mai multe mii de exemplare din acest manifest, provocând reacții furioase din partea organizatorilor congresului, dar campania a continuat.

Pe aceeași linie am acționat și în cazul conferinței studențești desfășurată la Montevideo, în noiembrie 1965, sub auspiciile U.I.S. (Uniunea Internațională a Studenților). Prin același AVBUZZ-1, am plasat în presă comentarii în care conferința era înfățișată ca fiind finanțată și dirijată de sovietici. Am distribuit, de asemenea, manifeste și caricaturi și am cerut la Direcția serviciilor tehnice din centrală să se confecționeze, pentru orice eventualitate, hirtii cu antetul conferinței și cu semnătura secretarului pentru probleme externe ales de conferință. Și iată că, venind în întimpinarea aspirațiilor noastre, în decembrie 1965, consilierul Alberto Heber, ce urma să preia președinția Congresului uruguyan în luna martie a anului următor, a propus în parlament ruperea relațiilor diplomatice cu U.R.S.S. Centrala a fost en-

tuziasmată și ne-a ordonat să sprijinim prin toate forțele această acțiune. Pentru a argumenta cererea sa către Congres, Alberto Heber a solicitat serviciului secret local un raport detaliat privind activitatea diplomaților sovietici în Uruguay, informația fiindu-ne imediat furnizată de un agent al nostru din acest serviciu.

Ne-am adunat toți, a doua zi dimineța, pentru a organiza redactarea «raportului Heber». Unul din noi a ales patru nume de sovietici care se ocupau cu «activitatea în rândurile sindicatelor», apoi s-a apucat să caute prin dosare ceva informații concrete, pentru a da cât de cât o greutate acestui raport fantezist. Un altul a ales câțiva lideri sindicali uruguayeni pentru a-i face «legăturile» rușilor, căutând și pentru ei câteva informații care să poată fi introduse în material, cum erau, de exemplu, deplasările acestora la Moscova sau Praga. Am scris apoi versiunea finală, am tradus-o în spaniolă și seara i-am transmis-o lui AVBUZZ-1 pentru corectarea și îmbunătățirea textului spaniol. În ziua următoare, omul nostru din serviciul secret uruguyan a primit un raport de douăzeci de pagini, care nu arăta prea rău ca rod al unei singure zile de muncă și care includea suficiente informații confirmate pentru a putea face întregul text plauzibil.

Pregătisem textul avînd în intenție nu numai justificarea ruperii relațiilor cu sovieticii și scoaterii în afara legii a partidului comunist, ci și a activității de propagandă în general. Heber afirmase în public că avea suficiente dovezi pentru a sprijini propunerea de rupere a relațiilor, așa că puteam, chiar dacă propunerea lui Heber nu era adoptată, să publicăm raportul și să i-l atribuim acestuia. Astfel s-ar fi provocat senzație și s-ar fi pregătit atmosfera, materialul putînd fi reluat și de celelalte rezidențe din zonă, ca de exemplu Buenos Aires și Rio de Janeiro.

La acest document am adăugat, pentru a folosi materialele trimise de Direcția tehnică, și o scrisoare redactată de noul nostru specialist în acțiuni acoperite, Lee Smith, care-l demasca pe atașatul cultural sovietic ca avînd legături directe cu mișcarea studențească de stînga și cu conferința U.I.S. abia încheiată. Scrisoarea conținea mulțumiri pentru sfaturile date în problemele de organizare și se referea la niște instrucțiuni «aduse de un coleg recent întors la Montevideo». Totodată, textul oferea, în termeni vagi, mulțumiri și pentru «celălalt sprijin», lăsînd să se înțeleagă că era vorba

de amestecul sovietic în desfășurarea conferinței. Scrisoarea am publicat-o într-un ziar de mare tiraj, tot prin AVBUZZ-1 sub titlul «Documente pentru ruperea relațiilor cu U.R.S.S.». Dezmințirea a venit imediat din partea liderului a cărui semnătură fusese falsificată, dar nu a avut efect. Oricum, AVBUZZ-1 a aranjat ca un alt redactor, de la o publicație studentească finanțată de noi, să-și asume răspunderea scrisorii, pentru a nu compromite marele cotidian.

Problemele economice au împiedicat, însă, guvernul uruguayan să dea publicității raportul Heber și să rupă relațiile cu U.R.S.S., deși propaganda noastră a continuat în același sens, recurgând la inventarea a tot felul de «organizații» care «cereau» în presă, prin intermediul lui AVBUZZ-1, ruperea relațiilor.

La începutul anului 1966, toate rezidențele C.I.A. din emisferă au fost angrenate într-o campanie de propagandă pentru contracararea Conferinței tricontinentale care avea loc la Havana. Ni se ceruse să trimitem agenți la această conferință, dar noi nu aveam oameni potriviți la Montevideo, așa că ne-am mărginit la propaganda din presă. Cum era de așteptat, tematica manifestării includea problemele antiimperialismului, anticolonialismului și solidarității în domeniile economic, social și cultural. Participau peste 500 de delegați din 77 de țări, reprezentanți ai guvernelor ori ai unor mișcări de eliberare. Noi aveam două teme principale: demascarea conferinței ca un instrument de subversiune controlat de serviciile de securitate sovietice și amenințarea cu contramăsuri pe plan diplomatic, politic și militar. Se urmărea, de asemenea, crearea de disensiuni în rindul diferitelor organizații participante.

Organizarea conferinței și, din nou, raportul Heber au fost folosite ca instrumente pentru expulzarea din Uruguay a diplomaților și reprezentanților comerciali sovietici și ai altor țări comuniste. Agenții noștri din poliție ne-au cerut să întocmim o listă a celor pe care doream să-i expulzăm, pentru a fi acuzați de amestec în organizațiile sindicale și studentești. De asemenea, s-au găsit și alte motive pentru expulzare, ca de exemplu unele prevederi tehnice ale legii uruguayene privind imigrarea, care interziceau intrarea în țară a unei persoane ce preconiza răsturnarea prin forță a guvernului, ori unele interpretări ale statutului reprezentanților comerciali. Pe această bază, s-a trecut la expulzarea atașatilor comerciali nord-coreeni. Cît despre ceilalți, am în-

tocmit un nou «raport», în care dădeam «informații» de natură să justifice expulzarea a opt diplomați sovietici și doi cehoslovaci. Pe sovietici i-am ales cu grijă, lăsându-i în afara listei pe cei ce-i aveam în studiu, dar incluzându-l pe administrator, pentru a le crea greutatea mai mari în muncă.

În următoarele luni, s-a adoptat și noua procedură de acordare a vizelor, menită să îngrădească și mai mult intrarea în țară a reprezentanților comuniști. Expulzările au continuat în tot timpul anului, chiar după plecarea mea de la post, fiind exploatate și în campania de propagandă⁴.

CĂUTÎND DUȘMANI ÎN ANGOLA

Mărturisiri privind metodele și practicile dezinformării și subversiunii ideologice, perfecționate ca urmare a exploziei informaționale, vizind contracararea prin mijloace ilegale a tuturor tendințelor spre eliberare, democrație și progres din țările lumii a treia, ne oferă și fostul agent C.I.A., John Stockwell, în lucrarea „In search of Enemies”, din care reproducem câteva pasaje mai interesante:

„Cînd șeful pentru operațiuni al Direcției Africa mi-a spus că C.I.A. primise ordinul de a organiza un program de sprijinire a organizațiilor F.N.L.A.¹ și U.N.I.T.A. din Angola, pentru a împiedica succesul în alegerile din octombrie 1975 al mișcării de orientare comunistă M.P.L.A., nu mi-a venit să-mi cred urechilor. Mi-a spus că trebuia înființat un grup special pentru realizarea acestui program.

Structura C.I.A. permite adaptarea permanentă a agenției în funcție de evoluția situației și crizelor politice din

¹ Cele trei principale mișcări de eliberare din Angola, care urmau să se prezinte la alegeri în octombrie 1975 pentru a forma primul guvern independent al țării erau:

— Mișcarea Populară pentru Eliberarea Angolei (M.P.L.A.), condusă de Agostinho Neto, de orientare marxistă și antiimperialistă, care luase deja poziție împotriva sprijinului acordat de S.U.A. imperialismului portughez.

— Frontul Național pentru Eliberarea Angolei (F.N.L.A.), condus de Holden Roberto, aflat de mai multă vreme în legătură cu C.I.A.

— Uniunea Națională pentru Independența Totală a Angolei (U.N.I.T.A.) condusă de Jonas Savimbi, considerată de americani ca avînd o poziție „moderată”.

toate colțurile lumii. Peste noapte, un birou mic și prăfuit, ocupat ani de-a rândul de tineri ofițeri aflați în practică temporară, poate deveni un viespar care să dea de lucru la zeci de oameni. În 1960, un astfel de birou ce se ocupa de mai multe țări din Africa centrală a devenit dintr-o dată Grupul special Congo, și, apoi, pe măsură ce criza congoleză se amplifică, Secția Congo. În mod normal, un asemenea grup special, având în sarcină elaborarea și aplicarea unui program paramilitar serios, este condus de un GS 16¹, secondat de un GS 15 cu vechime, și dispune de un efectiv de 25—100 de oameni, dintre care cel puțin șase ofițeri operativi pentru a redacta telegramele și corespondența, pentru a asista la interminabilele ședințe de analiză și a îndeplini numeroase misiuni individuale ce apar pe parcurs.

În timp ce eu mă gândeam la toate acestea, șeful îmi spunea că urma să devin nici mai mult, nici mai puțin decât șeful Grupului special Angola, un GS 14 pe funcție de GS 16. Evident, misiunea promitea o carieră strălucitoare, dacă totul ieșea bine. Dacă nu, adică dacă operațiunea era desconspirată și atacată în public, nu aveam cum să ies întreg din afacere. Șeful mi-a răspuns la această obiecție că și el avea unele îndoieli; se hotărîse să stea cât mai departe de programul respectiv, lăsînd totul în răspunderea adjunctului șefului Direcției Africa, Carl Bantam, și a locțiitorului său, Jim Potts. Mi-a sugerat să mă acopăr cât puteam, să consemnez totul în scris și sub semnătura cel puțin a lui Potts.

Carl Bantam, pe care l-am văzut după aceea, mi-a spus că Henry Kissinger ceruse agenției să declanșeze programul din Angola cu unicul scop de a-i contracara pe sovietici oriunde aceștia aveau vreo influență, Angola în sine neavînd o importanță prea mare pentru interesele politice, economice sau militare ale Statelor Unite. Mi-a mai spus că pentru a scăpa de acest program, el încercase să iasă la pensie dar, la numai 47 de ani, fusese refuzat. Mi-a spus, de asemenea, că secretarul de stat american nu dorea cîștigarea războiului din Angola, ci numai «crearea de dificultăți, hărțuirea adversarului». Programul era controversat încă înainte de a se fi trecut practic la aplicarea lui, iar șansele de a putea fi ținut secret erau minime. În nota prezentată la conducere și

¹ În cadrul C.I.A., ierarhia ofițerilor este fixată printr-un grup de litere și cifre care corespunde, aproximativ, gradelor din armată. Astfel, GS 16 ar echivala cu gradul de general-maior, iar GS 15 cu cel de colonel.

care cuprindea operațiunile posibile ale S.U.A. în Angola, se menționa că sprijinirea financiară și, în anumite limite, militară a mișcărilor F.N.L.A. și U.N.I.T.A. putea să ducă la stabilirea unui echilibru între aceste mișcări și M.P.L.A. — de orientare comunistă — și să descurajeze folosirea armelor pentru cîștigarea supremației. În Vietnam această politică se numise «escaladare controlată». Cît despre opțiunile prezentate în noul program, acestea erau următoarele:

a) sprijin financiar limitat pentru activitatea politică a celor două mișcări;

b) sprijin financiar substanțial și acțiune acoperită pentru a redresa balanța față de adversar (cost estimativ 6 milioane de dolari);

c) mari sume de bani și material pentru a asigura superioritatea liderilor celor două mișcări susținute de noi în alegeri, în condițiile în care M.P.L.A. nu-și sporea forțele (cost estimativ 14 milioane de dolari);

d) sprijin suficient pentru a menține timp de un an superioritatea armatelor F.N.L.A. și U.N.I.T.A. (cost estimativ 40 milioane de dolari).

Nu se menționa a cincea variantă, și anume neamestecul S.U.A. în conflict, ceea ce însemna că Administrația dorise acest război și că nu se făcuse nici un demers, nici la O.U.A., nici la O.N.U. și nici pe plan bilateral pentru a-l împiedica. Materialul aborda apoi problema riscurilor, menționînd că securitatea programului ar fi fost mai bună dacă armele furnizate angolezilor ar fi provenit din Zair și nu direct din S.U.A., care oficial declaraseră că vor respecta embargoul internațional asupra vânzării de arme în Angola. Afirmațiile presei străine despre «un ajutor masiv» acordat din Zair lui Roberto nu ne făceau mare rău. În schimb, o scurgere de informații dintr-o sursă oficială americană ar fi însemnat dezastru. Cel mai mare pericol era acela că vreo oficialitate americană ar fi putut dezvălui presei conținutul programului. Acesta trebuia, deci, ținut secret, în primul rînd, față de publicul american.

La 31 iulie 1975, adică a doua zi după ce fusesem numit șef al grupului special, am primit un maldăr de telegrame și sarcina de a rezolva problema a două transporturi de arme spre Angola. Armele proveneau din depozitele C.I.A. din San Antonio (Texas), iar încărcarea avioanelor se efectua la Charleston (Carolina de Sud). La 3 august urma să plece primul avion, iar Direcția Africa trebuia să planifice operațiu-

nea, să stabilească alcătuirea încărcăturii, să ceară oficial de la Pentagon un avion, să aranjeze alimentarea lui în Liberia și descărcarea lui pe timp de noapte la Kinshasa. Rezidența de acolo trebuia să obțină aprobările de aterizare, să procure combustibil pentru întoarcerea avionului, să aranjeze preluarea încărcăturii de către armata zaireză și să țină toate acestea în cel mai deplin secret.

C.I.A. are în permanență la dispoziție stocuri preambalate de arme străine gata pentru a fi transportate în orice parte a lumii. În mod normal, transportul este efectuat de către aviația americană sau de către chartere particulare, atunci când trebuie conspirată prezența americană. O și mai bună securitate poate fi obținută prin încheierea de contracte cu firme internaționale care achiziționează arme din Europa și subcontractează independent asigurarea transportului lor în zonă. Uneori, C.I.A. folosește armament american scos din uz, argumentând că după cel de-al doilea război mondial au rămas în lume atâtea arme încât acestea nu mai pot fi atribuite cu certitudine S.U.A. Pentru Angola ni s-au alocat tocmai astfel de arme. Evident, notele de plată, atât pentru arme, cât și pentru transport, au fost trimise la C.I.A.

Zborurile noastre au fost disimulate printre charterele ce aprovizionau regulat cu arme misiunea militară americană de la Kinshasa și forțele armate zaireze. De cîteva ori am inclus arme chiar în transporturile proprii ale Departamentului Apărării, cu regim nesecret, numai pentru a figura cu hîrțile și aprobările necesare în fața controlorilor financiari și a oricăror persoane indiscrete ce ne-ar fi cerut explicații pentru existența acelor arme în Zair și Angola.

Pentru noul meu grup special aveam la început nevoie de vreo 25 de oameni, respectiv vreo patru ofițeri operativi care să răspundă la telegrame și să redacteze alte materiale, alți cîteva pentru a ține legătura cu agenții și a culege informații din zona de conflict, doi specialiști în probleme paramilitare, pentru a planifica transporturile de arme și a urmări situația de pe cîmpul de luptă, cîteva specialiști în acțiuni acoperite, pentru campania de propagandă, ofițeri cu aprovizionarea și finanțele, specialiști în sinteze și circulația informațiilor, secretare și asistenți. Aveam mină liberă să iau pe cine voiam de la alte secții, dar rar mi s-a întimplat să reușesc acest lucru. Cei pe care-i doream eu nu erau disponibili, în schimb, am fost presat să accept alții, de care nu aveam nevoie.

Propaganda avea să fie, în războiul civil din Angola, la fel de importantă ca și lupta armată. Pentru a răspunde de acest sector l-am ales pe Bubba Sanders, un GS 15 cu vechime, scund și energic, al cărui unic scop în viață era să-și folosească imaginația fertilă pentru a-i hărțui pe comuniști în Africa. Din nefericire, Sanders, deși un izvor nesecat de scheme și scenarii, nu fusese dotat și cu simț practic. Prezența lui în grupul special va constitui un avantaj inoportun, îmi spuneam, gîndindu-mă la o operațiune realizată tot de unii ca el în 1970, în Burundi, unde eu eram șef de rezidență.

Atunci avusesem aprobarea și aprobasem la rîndul meu propunerea de declanșare din centrală a unei operațiuni poștale împotriva sovieticilor, constînd în plasarea în circuitul poștal a unor manifeste provenind aparent de la aceștia. Eu cerusem să văd personal manifestul înainte de punerea lui în circuit, crezînd că plasarea se va face la modul subtil; dar nici eu și nici vreun alt specialist pe spațiu n-am văzut afișul, decît cînd el a apărut în cutiile poștale din Bujumbura. Manifestul, în care președintele țării era acuzat de dictatură, purta antetul unei organizații de tineret prosovietice. Din acest punct de vedere, acțiunea a reușit, determinînd autoritățile să refuze intrarea în țară a ambasadorului sovietic, care tocmai revenea din concediu. Mai era însă o problemă. Propagandiștii centralei știau că președintele din Burundi reprezenta o minoritate nepopulară, dar scăpaseră din vedere faptul că această impopularitate avea o cauză strict rasială, conducătorii țării provenind din tribul minoritar Tutsi, permanent amenințat de pericolul revoltei maselor tribului Hutu. Acești conducători au interpretat manifestul ca provenind din rîndul activiștilor Hutu, care-și găsiseră probabil un sprijin, fapt pentru care, în 1972, tribul Tutsi a masacrat, în cel mai brutal act de genocid al istoriei postbelice, cîteva zeci de mii de Hutu.

La numai trei ani după acest masacru, mă găseam în fața lui Bubba Sanders de la Acțiuni acoperite, care fabrica planuri de propagandă pentru a demasca amestecul sovietic în Angola.

Acesta îmi spunea :

— Cheia este introducerea unei a patra forțe în Angola. Trebuie să facem un al patrulea front de eliberare, care să cheme la unirea forțelor și să demaște amestecul sovietic!

— Și de unde luăm oamenii pentru front?

— Exilați angolezi — studenți. Sint și pe aici cițiva. O să-i botezăm „Frontul Angolez al Poporului“.

— Bubba, dacă folosești angolezi cu studiile făcute în America, toată lumea o să-și dea seama că e frontul nostru. N-o să-i bage nimeni în seamă.

— Atunci găsim unii în Europa. N-au să știe de amestecul S.U.A. O să creadă că sint finanțați de niște portughezi bogați. Găsim niște angolezi care chiar o să creadă într-o soluție pașnică și-i punem la lucru din Spania sau din Brazilia. Poți să-mi găsești cițiva portughezi care să-mi folosească ?

I-am promis să mă interesez la Lisabona și la Grupul special Portugalia.

Apoi a continuat :

— Am să-i folosesc și pe Rodriguez și pe Jimmy Manus. Tot n-au ei ce face. Mai e și Bryan Cassidy la New York și trebuie să-l luăm și pe Ray Chiles de la Roma, măcar pentru citeva luni. El e excelent în treburi de-astea.

Rodriquez, Manus și Cassidy erau ziariști care-și suplimentau veniturile lucrind pe bază de contract cu C.I.A. Ray Chiles era un GS 14 specializat în acțiuni acoperite.

— Toți pentru al patrulea front, Bubba ?

— A, nu ! Dar trebuie să aranjăm cu F.N.L.A. să țină o conferință de presă la Kinshasa, iar U.N.I.T.A. una la Lusaka. Avem în ambele locuri reporteri buni și nimeni n-o să se supere dacă plasăm niște articole în ziarele de acolo. Apoi le reluăm în presa mondială prin agenții noștri din Europa. O să avem nevoie de ofițeri la Kinshasa, Lusaka, Londra, Lisabona, New York... Îmi place planul. Să-l botezăm „Iaphoenix“, ca pasărea aceea, știi tu !

Nu-mi venea să cred. „Phoenix“ fusese denumirea conspirativă a programului terorist desfășurat de C.I.A. în Vietnam. Pînă și agenția recunoscuse că programul „Phoenix“ făcuse vreo 20 000 de victime ; vietnamezii spuneau chiar că de două ori mai mulți. Se părea însă că Bubba uitase de „celebrul program „Phoenix““. M-a privit incurcat, apoi s-a luminat la față :

— Atunci, o să-i spunem „Iacadence“ !

În scurt timp, grupul special a căpătat formă, avind o secție paramilitară, o secție de culegere de informații, una de propagandă, una de sinteză și un numeros grup de secretare și asistenți. Lucrind ore suplimentare, reușeam să evităm munca în schimburi, dar ritmul era îngrozitor. De exemplu,

numai pentru 4 septembrie, agenda mea menționa 63 de activități mai importante, printre care : redactarea unui material pentru intilnirea lui Kissinger cu ministrul de externe zairez, analiza unui articol din Washington Post despre implicarea S.U.A. în Angola, discuții cu reprezentanții F.N.L.A. care urmau să țină o conferință de presă la Washington, participarea la două ședințe, pregătirea unor instrucțiuni pentru a fi trimise prin curier special la Kinshasa etc.

Din punct de vedere politic, războiul era complicat, prezentind alianțe dintre cele mai ciudate. Dacă la început F.N.L.A. și U.N.I.T.A. erau sprijinite de vreo 13 state aparținind tuturor sistemelor sociale, pe parcurs, majoritatea acestor state aveau să-și schimbe orientarea, trecind de partea M.P.L.A.

Statele Unite au depus un important efort politic pentru a incurca și atrage cit mai multe țări împotriva M.P.L.A. Agenți de-ai noștri au fost trimiși la conferințele statelor din lumea a treia, inclusiv la intilnirea la nivel înalt a statelor nealiniat, care a avut loc în Sri Lanka, și la Organizația Unității Africane. Ambasadorii americani din Africa au fost -puși la curent-, prin mesaje trimise de Departamentul de Stat, dar alcătuite de C.I.A., care le cereau să se folosească de toate mijloacele disponibile în țările de acreditare pentru a determina guvernele respective să ia măsuri împotriva M.P.L.A.

La început, liderii africani n-au știut despre sprijinul pe care îl acordam noi celor două mișcări, grație sistemului livrărilor prin Kinshasa.

La Kinshasa, pana prolifică și imaginația fertilă ale lui Ray Chiles produceau o sumedenie de articole agresive și operațiuni inteligente, destinate să sprijine pe plan propagandistic eforturile militare ale agenției. El a procurat o mașină de multiplicat pentru cartierul general al F.N.L.A. din Kinshasa și a redactat niște manifeste care au fost aruncate din avion chiar deasupra Luandei controlate de M.P.L.A. Unul din aceste manifeste a fost citit punct cu punct la postul de radio Luanda, chiar a doua zi, provocind hazul tuturor antenelor C.I.A. din Africa.

O altă istorie fabricată la Lusaka acuza soldații cubanezi de comitere de atrocități, în articole care au apărut regulat, pe toată durata programului.

Bubba Sanders s-a întors în centrală la puțin timp după mine și a început să lucreze la un „material alb“, pe care

F.N.L.A. urma să-l prezinte la Adunarea Generală a O.N.U. Un astfel de material se caracterizează prin faptul că sursa lui nu este ascunsă. F.N.L.A. putea recunoaște public paternitatea documentului, iar rolul C.I.A. era astfel conspirat. Sanders a adunat din rapoartele trimise de antenele din zonă informații despre transporturile de arme către M.P.L.A., incluzând fotografiile luate de ziaristii noștri care vizitaseră Luanda sub acoperire oficială. Unul dintre traducătorii de la grupul special a transpus textul redactat de Bubba într-o franceză africană, adică într-un vocabular folosit de o persoană cultivată la Kinshasa, dar nu și la Paris.

Lui Jim Potts, adjunctul șefului Direcției Africa, îi plăcea așa ceva. Îl superviza îndeaproape pe Bubba, punându-i tot felul de întrebări la fiecare ședință, insistând să nu se facă rabat la calitate, iar documentul să respecte toți parametrii. Amândoi s-au certat în legătură cu hîrtia, cu caracterele mașinii, cu forma textului și cu paginajul. Produsul final a fost tipărit pe o hîrtie mai groasă, la fel cu cea folosită în tipografiile din Kinshasa, iar mașinile de multiplicat erau de același tip cu cele de acolo.

Materialul abia ieșise de sub tipar, cînd delegații F.N.L.A. au ajuns la New York pentru a duce muncă de influență la O.N.U. N-aveau nici un ban. Bubba Sanders a înghebat la iuțea un colectiv special, căruia i-a fixat cartierul general într-un hotel din Manhattan și care coordona de acolo operațiunea de propagandă asupra O.N.U. Zilnic, ofițerii de la New York le dădeau delegaților bani și le elaborau strategia pentru întîlnirile cu reprezentanții de la Națiunile Unite și cu ziaristii din New York. La rîndul lor, delegații au difuzat materialul nostru la O.N.U. și în presa americană. Alții au făcut și un tur al Africii cu el, distribuind, apoi, copii pînă și chinezilor.

Reprezentanții U.N.I.T.A. au venit și ei la New York. Deși nu aveam pregătit un material special pentru ei, ofițerii lui Bubba Sanders le-au dat și lor bani și sfaturi. Mult mai capabili decît cei de la F.N.L.A., reprezentanții U.N.I.T.A. au început să-și creeze legături folositoare. Ambele delegații nu aveau alte informații din zona de conflict în afară de ceea ce le dădeam noi. Organizasem ca știrile și materialele de propagandă să fie trimise direct de la rezidențele din Africa la sediul improvizat de la New York. Problema însă

se complica din ce în ce mai mult, căci -reprezentanții- celor două mișcări erau de fapt agenții noștri. La una din ședințele colectivului de conducere, i-am împărtășit lui Potts îngrijorarea mea în acest sens. Ne aflam oare pe un teren sigur dacă plăteam agenți pentru a face propagandă în presa americană? Agenția tocmai fusese avertizată că nu avea voie să lucreze în interiorul țării și să facă propagandă în rîndul publicului american. Potts s-a arătat nepăsător. Mi-a spus că eram acoperiți atîta vreme cît puteam pretinde în mod plauzibil că intenția noastră fusese să-i influențăm pe străinii de la O.N.U.

La 2 octombrie, însă, baza de la New York m-a anunțat că delegații U.N.I.T.A. voiau să vină la Washington pentru a contacta senatori și persoane din Administrație și mi-a cerut să-i sprijin. Am trimis o telegramă la New York în care reaminteam că munca de influență desfășurată de agenții ai C.I.A. era interzisă pe teritoriul S.U.A. Cu toate acestea, am descoperit că, peste capul meu, deplasarea s-a și efectuat, pe banii bazei de la New York și că Jim Potts înghițise toată povestea. El și cu ofițerul de legătură al celor doi delegați găsiseră chiar și o soluție la problema conspirării. Pentru a scoate C.I.A. din cauză, fondurile pentru cheltuielile delegaților africani urmau să le parvină prin intermediul unor bănci străine. La început, ofițerul de legătură a refuzat acest sistem, prea greu pentru micile sume de aproximativ 500 de dolari, ce puteau fi strecurate foarte simplu delegaților la fiecare două-trei zile. Potts a insistat, însă, și grupul special a trebuit să organizeze acest sistem, instruind atît baza de la New York, cît și rezidențele de la Lusaka, Kinshasa și din Europa. Delegații au fost și ei instruiți să-și deschidă conturi la niște bănci europene, iar ofițerii C.I.A. cu probleme financiare din Europa urmau să vîreze periodic în aceste conturi sume de bani. Astfel C.I.A. putea să nege în mod plauzibil că finanțase propagandiștii cuiva în S.U.A.

Aranjamentul a continuat pe toată durata programului, mult după închiderea sesiunii Adunării Generale a O.N.U. Delegații U.N.I.T.A. s-au dovedit foarte eficienți, reușind să contacteze funcționari de la Departamentul de Stat și de la Casa Albă, kongresmenii și ziaristii. Ofițerii de legătură au avut grijă să nu includă toate acestea în dosarele lor de la C.I.A., deși unele din vizite au fost consemnate în notele de

convorbiri întocmite de către funcționarii de la Departamentul de Stat și de la Casa Albă, care nu aveau cum să știe că fuseseră vizitați chiar de către niște agenți ai C.I.A. -Știrile- pe care reprezentanții U.N.I.T.A. le aduceau -din Angola- erau de fapt materialele noastre de propagandă cu care-i instruiseră ofițerii lor de legătură de la New York.

Dealtfel, noi am plasat și alte materiale în mijloacele americane de comunicare în masă. Un film făcut de niște agenți de-ai noștri din Europa despre războiul din Angola a ajuns să trezească interesul postului -Vocea Americii-, care a propus difuzarea lui în S.U.A. Propunerea a fost aprobată, iar filmul a rulat parțial chiar la televiziune.

Altă dată, una din rezidențele C.I.A. din Europa ne-a trimis la Washington un ziarist cu un articol despre F.N.L.A. Adjunctul meu s-a întâlnit cu el în secret și a adus articolul la sediu, unde unul dintre traducătorii grupului special a redactat versiunea engleză. A doua zi, articolul a fost dat înapoi reporterului, el vinzându-l ziarului Washington Post. Printre altele, articolul conținea și o afirmație a lui Holden Roberto, care declarase ziaristului că F.N.L.A. nu primea sprijin din Africa de Sud și Rhodesia, dar că de sprijinul acestor țări beneficia șeful U.N.I.T.A., Savimbi.

Era o altă fisură, pe lângă celelalte care începuseră, încă din septembrie, să ne strice -fațada- realizată atât de bine la începutul războiului, când reușisem să ne conspirăm participarea. Trebuia să reparăm urgent aceste fisuri. Când Departamentul de Stat ne-a anunțat că începuse să primească tot mai multe întrebări din partea presei despre amestecul S.U.A. în Angola, l-am trimis nota nr. 14, cuprinzând mai multe variante de răspuns: refuzul oricărui comentariu; negarea amestecului S.U.A.; invocarea respectării de către S.U.A. a acordului de la Alvor (care permitea tuturor mișcărilor din Angola să se pregătească pentru alegeri); S.U.A. nu sprijinise militar nici una din cele trei mișcări, deși își manifesta îngrijorarea în legătură cu evoluția evenimentelor. Aceasta din urmă a fost, dealtfel, varianta aleasă de Departamentul de Stat.

Securitatea noastră în teren începea și ea să sufere, deși era încă bună. Controlam toate căile de acces ale armelor noastre în zona de conflict și puteam închide aceste căi pentru orice ziarist, în afara celor recrutați de noi. Totuși, un

reporter european, numit Germani, a început să se miște prin Kinshasa, dînd dovadă de un instinct cu totul deosebit în a descoperi locurile unde ne ascundeam noi. Rezidența de la Kinshasa a raportat faptul, iar noi am discutat în ședință pericolul pe care-l reprezenta ziaristul. Ar fi fost simplu să determinăm expulzarea lui. Dar era de ajuns? Germani nu era american. Cum puteam să consemnăm în dosare ordinul către rezidență de a acționa asupra autorităților zaireze pentru expulzarea unui reporter oficial european? Asta ar fi infuriat presa. În sfîrșit, -ca prin minune-, Germani a fost expulzat de la Kinshasa la 22 noiembrie. Sfoara fusese trasă, problema rezolvată și nici un document de la C.I.A. nu consemna cum se petrecuse acest lucru.

Propaganda devenea însă din ce în ce mai greu de susținut. Încă din septembrie, la o retragere grabită a forțelor F.N.L.A. din Caxito, acestea au lăsat în urmă lăzi întregi cu muniții purtînd eticheta aviației americane. M.P.L.A. a prezentat aceste trofee ziaristilor occidentali, iar presa ne-a luat astfel urma. Și ziaristii nu erau leneși. Curînd, programul nostru era infățișat cu destulă acuratețe în ziarele din Washington și New York, menționîndu-se chiar și sumele de bani alocate de la buget. Ziarul New York Times părea să aibă chiar o sursă în colectivul nostru de conducere, iar ideea că aveam un -cintăreț- printre noi dădea un fior în plus ședințelor.

În același timp cu apariția știrilor despre programul nostru în ziare, s-a aflat și despre prezența soldaților sud-africani în Angola, prin intermediul unui ziarist american de la Lusaka. Această lovitură a determinat pierderea de către noi a războiului propagandistic și politic. Rezidența din Lusaka n-a putut inventa împotriva adversarilor noștri nimic mai dezastruos decît era pentru noi dezvălulrea alianței cu Africa de Sud, detestată de întreaga Africă neagră. După aflarea știrii, Nigeria, gigantul economic al Africii negre și a doua furnizoare de petrol a S.U.A., a declarat că înceta să mai sprijine U.N.I.T.A., acordînd M.P.L.A. 20 de milioane de dolari, iar mase de nigerieni au demonstrat în fața ambasadei americane din Lagos. Au urmat Tanzania și Uganda, apoi celelalte țări, care au recunoscut M.P.L.A. ca forță legitimă conducătoare în Angola.

IN LOC DE CONCLUZIE

„Din punctul de vedere al unui şahist, avea să declare John Stockwell într-o scrisoare deschisă în care explica motivele demisiei sale de la C.I.A., intervenția în Angola a fost o greșeală copilărească. În iulie 1975, M.P.L.A. era evident pe punctul de a câștiga, fiind considerată de o serie de oficialități americane drept mișcarea cea mai îndreptățită să conducă Angola, și nu era ostilă S.U.A.; C.I.A. a cheltuit 31 de milioane de dolari pentru a împiedica victoria M.P.L.A., care însă a câștigat net după numai șase luni, în deplina aprobare a lumii a treia și cu sprijinul mai multor șefi importanți ai unor state africane.

În același timp, Statele Unite au fost serios discreditate, deoarece au intervenit militar, în secret, în afacerile africane, s-au aliat cu Africa de Sud și au pierdut partida“.

Serviciul de spionaj american nu a renunțat însă la metodele războiului psihologic și ale dezinformării, chiar dacă acestea au avut nu o dată efecte catastrofale, atât în ce privește poziția S.U.A. pe arena internațională, cât și însăși situația C.I.A. pe scena politică internă americană. Se cunoaște astfel cazul intervenției de lungă durată a serviciului de informații american în viața politică chiliană în perioada 1964—1973. Vom menționa doar că, potrivit memoriilor fostului director al agenției, William Colby, „încă din 1963, C.I.A. întreprinsese, în cadrul unui program asemănător celui din Italia anilor '50, susținerea forțelor politice care, în Chile, se opuneau luării puterii de către comuniști. Cu ocazia alegerilor din 1964, C.I.A. cheltuiuse vreo trei milioane de dolari pentru asigurarea victoriei în alegerile prezidențiale a democratului creștin Eduardo Frei. În anii următori, agenția a angajat fonduri și mai importante pentru a-l susține pe Frei împotriva stângii chiliene conduse de Salvador Allende, fonduri destinate în special propagandei și sprijinului electoral. Cu ocazia alegerilor din 1970, Consiliul Național de Securitate al S.U.A. a luat hotărârea, oarecum ridicolă, de a însărcina C.I.A. să organizeze o vastă campanie de propagandă împotriva candidaturii lui Allende, fără însă a susține pe nici unul dintre ceilalți doi concurenți... Jumătate de milion de dolari alocați a fost aruncată pe fereastră“ din moment ce se nescotise un principiu cunoscut și aplicat de orice organizator american de campanii electorale și anume că „nu bați pe cineva în alegeri atunci când nu-i opui pe nimeni“.

După alegerea lui Salvador Allende ca președinte în Chile, C.I.A. a continuat să finanțeze operațiunile de propagandă internă împotriva acestuia, conform ordinelor primite direct de la președintele Nixon, cheltuind în acest scop între 1971—1973 suma de șase milioane de dolari. Se cunoaște „rezultatul“ acestei acțiuni acoperite: lovitura militară de stat din 1973, asasinarea președintelui Allende și instaurarea regimului Pinochet, una din cele mai aspre dictaturi de pe întregul continent latino-american.

Semnificativă este însă opinia lui Cord Meyer, vechi cadru C.I.A., singurul distins de trei ori cu cea mai înaltă decorație destinată cadrelor americane de informații (Distinguished Intelligence Medal), potrivit căreia, activitatea C.I.A. în Chile a însemnat un „succes“, deoarece a fost dusă „în mod constant pe o perioadă mai lungă de timp“.

Importanța pe care „acțiunea acoperită“ o are în cadrul atribuțiilor C.I.A. a crescut în ultima vreme, ceea ce reflectă predilecția serviciului secret american pentru armele propagandei și dezinformării, cu toate rezultatele cel puțin îndoielnice pe care folosirea lor le-a avut pentru politica externă americană. „Culegerea de informații și acțiunea acoperită nu sînt compartimente separate, notează Cord Meyer. Un agent de informații bine plasat poate adesea avea o folositoare influență politică, iar un agent de acțiune acoperită dintr-un anumit partid politic se află adesea într-o foarte bună poziție pentru a furniza informații semnificative privind intențiile de viitor ale adversarului“.

Remarca fostului cadru de conducere al C.I.A. conform căruia, chiar după investigațiile efectuate de Congresul S.U.A. asupra activității agenției, „posibilitățile C.I.A. de a acționa acoperit au rămas teoretic intacte“ trebuie interpretată în acest context și ca un indiciu cu privire la intențiile de viitor ale agenției de a folosi metodele dezinformării și subversiunii ideologice pe termen lung și pe scară largă. Referindu-se în acest domeniu la activitatea posturilor de radio „Europa liberă“ și „Libertatea“ (citate și de Philip Agee în memoriile sale ca „operațiuni de propagandă cenușie“ ale C.I.A.), Cord Meyer, care a avut un timp și sarcina de a le coordona, menționează în memoriile sale că serviciul de spionaj american „elabora și controla orientarea politică a emisiunilor“, dînd directive anuale specifice pentru fiecare țară, completate,

atunci cînd se impunea, de ordine zilnice. În fiecare lună, C.I.A. examina prin sondaj emisiunile unei zile pentru a găsi și corecta greșelile de ton și conținut. De multe ori, C.I.A. a propus folosirea posturilor de radio în campanii de dezinformare împotriva liderilor comuniști.

Așa cum apare descrisă de Cord Meyer, activitatea prezentă a celor două posturi de radio ne demonstrează că, în fond, metodele subversiunii ideologice n-au evoluat în mod spectaculos de pe vremea lui G.S. 1 și Atlantiksender: „...posturile culeg o mare cantitate de informații esențiale pentru elaborarea știrilor și comentariilor. Stațiile de supraveghere din R.F.G. înregistrează și traduc emisiunile tuturor posturilor de radio din țările vizate. Echipe de cercetători adună și indosariază toate ziarele și publicațiile din aceste țări. Au fost înființate birouri în marile orașe occidentale pentru interogarea călătorilor și fugarilor... Ziariștii, cercetătorii și diplomații occidentali au început să facă o practică din a se informa la München înaintea unei deplasări în țările socialiste, iar după aceea din a schimba păreri cu consilierii politici americani ai posturilor. Rolul nostru (al C.I.A. — n.n.) era să luăm «crema» acestei avalanșe de informații și s-o trimitem operativ la Washington“.

În partea finală a memoriilor sale, Cord Meyer precizează pentru viitor un rol sporit acestor posturi în îndeplinirea sarcinilor ce revin C.I.A. în cadrul politicii administrației americane, ale cărei mari direcții se pot regăsi în eseul fostului președinte Richard Nixon, „Adevăratul război“: „Nu trebuie să ne dăm înapoi de la războiul propagandistic... trebuie să revitalizăm Radio Europa liberă și Radio Libertatea și să înființăm organisme asemănătoare în alte zone ale lumii a III-a“. Să fie acesta oare un efect al tristei experiențe personale a fostului președinte cu ocazia scandalului „Watergate“, cînd mijloacele de comunicare în masă americane au avut un rol decisiv în scoaterea sa din funcție?

Revenind la subversiunea ideologică în țările socialiste, se cuvine amintit aici rolul mai important decît înainte pe care Cord Meyer consideră că-l vor avea cele două posturi de radio într-un cadru general de „proliferare a disidenței: funcția lor va fi aceea de a asigura comunicarea între dife-

rite grupări izolate, prin popularizarea activității lor. Un text (disident — n.n.) scris în secret, care circulă într-un cerc restrîns de oameni, scos prin fraudă (prin intermediul unui diplomat sau ziarist străin) în Occident, poate fi retransmis, ajungînd astfel la milioane de oameni care altfel nu l-ar fi cunoscut“. Desigur, lipsa unor asemenea texte, după cum s-a putut remarca din memoriile lui Philip Agee, nu constituie un obstacol, din moment ce ele pot fi oricînd „fabricate“.

CUPRINS

	<u>Pag.</u>
— Prefață	3
— În loc de introducere	7
— Primul război mondial	10
— Către un nou război	14
— Războiul undelor radio	19
— Sabotaj și activitate subversivă	29
— Calais sau Normandia	35
— Confruntări postbelice	40
— Acțiuni politice în America Latină	45
— Căutînd dușmani în Angola	63
— În loc de concluzie	74

Redactor: mr. IOAN CHILOM
Tehnoredactor: RADU STOIAN
Corector: CĂRSTOIU DAN

Comanda nr. S/50477 Dat la cules: 15.06.1982
R. M. nr. 045/1982 Bun de tipar: 06.09.1982
Lucrarea conține 80 pagini.